ACTA ERUDITORUM

ANNO M DC LXXXVII

publicata,

ac

SERENISSIMO PRINCIPI

ac DOMINO

DN. JOHANNI GEORGIO IV

Electoratus Saxonici Hæredi, &c. &c.

DICATA,

Cum S. Cæsareæ Majestatis & Potentissimi Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ.

Prostant apud J. GROSSIUM & J. F. GLEDITSCHIUM.

Typis CHRISTOPHORI GUNTHERI.

Anno M DC LXXXVII.

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO

DN. JOHANNI GEORGIO IV,

Electoratus Saxonici Hæredi,

Duci Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ & Monti-
um, Landgravio Thuringiæ, Marchioni Misniæ, Su-
perioris item ac Inferioris Lusatiæ, Comiti Principali
Hennebergico, Comiti Marcæ, Ravens-
bergi & Barbiæ, Dynastæ in
Ravenstein &c.

DOMINO NOSTRO CLEMENTISSIMO.

NOn miraberis, Serenissime Princeps, sextum Actorum, quæ Eruditus Orbis subministrat, annum Tuo unius Celsissimo Nomini nunc inscribi; cum annorum quinque priorum volumina Serenissimo etiam Fratri Tuo dedicaverimus. Præterquam enim, quod Germanum illum Tuum Celsissimum peregre abesse jam contingat, alio Sole calentes terras exemplo Tuo, pari etiam, ut vovemus, cum fructu & successu perlustrantem: causa nuper non levis oblata nobis est, Te solum compellandi; ipsa sic exigente a nobis pietate, ut de negotio, ex quo & Serenissimæ Celsitudinis Tuæ, & universæ Saxoniæ nostræ salus pendet, felicissime confecto, publice Tibi gratularemur. Dici enim profecto non potest, quanto cumulati gaudio cum universis ditionum harum incolis & nos fuerimus, quando non obscuris jam rumusculis, sed certo nuncio cognovimus, quæsitum esse Celsitudini Tuæ inventumque, Providentia Divina duce atque comite, augustum dignissimumque fastigio Tuo matrimonium; hoc est, Regiam Virginem Sophiam Hedvvigem, Potentissimi Danorum Norvagorumque Monarchæ, Christiani V Filiam, felicissimis auspiciis Tibi desponsatam. Nam quantæ prosperitatis spes ab Indulgentissimo Numine per novū

hoc

hoc Oldenburgo-Danicæ Saxonicæque Domus connubium, miscendumque in hoc Celsissimo Pari denuo VVitichindeum sanguinem, nobis omnibus ostenditur? Quis enim est qui ignoret, quam fortunata terris bis acciderint celebrata pridem nuperque Augustas inter Gentes hasce, quarum utraque abs VViticbindo Magno non temere originem repetit, conjugia? Quorum exempla præ oculis, SERENISSIME DOMINE, *dubio procul habuisti, cum non aliunde quam ex Dania, eaque Domo Augusta, quæ Electorali Paternæ tot sanctioris necessitudinis vinculis nexa est,* Conjugem *Tibi dulcissimam, nobis ac provinciis hisce* Matrem *exoptatissimam, legendam petendamque judicares. Utique nunquam ex memoria civium fidelium delebitur* ANNA, *quam hodieque nemo temere alio, quam Matris nomine per excellentiam appellat, sanctissimi Danorum Regis* CHRISTIANI III *filia,* AUGUSTI *Serenissimi Electoris Conjux,* CHRISTIANI I *Mater, Atavia Tua; non Celsissimi tantum Mariti sui, sed universi etiam Electoratus Saxonici Delicium dulceque Decus; viduarum vero inprimis, orphanorum, egenorumque aliorum perpetuum Præsidium ac Solatium. Nec minori etiamdum laude* HEDVVIGIS *celebratur,* FRIDERICO II, *Daniæ item ac Norvagiæ*

Rege Inclyto progenita, Christiano II Electori Saxoniæ Serenissimo nupta; hoc uno forte nomine infelix, quod fœcunditatis expers senserit conjugium, sed quæ & vivo Marito, & post Ejusdem fata per triginta, quot Illi superstes fuit annos, Principalium virtutum radios latissime de se sparsit, nec Aulæ soli, sed universis atq; singulis, & pietatis, & prudentiæ, & magnanimitatis atque benignitatis exemplo egregie præluxit. De Regia vero Matre Tua Anna Sophia, Potentissimi Regis Friderici III filia, Heroina sine pari, quid dicemus? Equidem quantum in Ea nobis Depositũ Divini Numinis benignitas, Cœlo non nisi post seros reddendum annos, indulserit, id devoto omnes pectore agnoscimus, justis vero panegyricis, quando suspicioni adulationis nullus erit locus, grata prædicabit posteritas. Utique si non alia re Heroina hæc profuißet Saxoniæ nostræ (profuit vero & etiamnum prodest innumeris) æternam tamen sui memoriam relictura aliquando vel ex eo est, quod ex Potentissimo Parente Tuo, Johanne Georgio III, Domino nostro Clementissimo, Principe supra laudes nostras posito, Te, Serenissime Princeps, Divinum Munus, in spem omnium publicam progenuit, & quod majus est, una cum Fratre Serenissimo, omni virtutum genere,

nere, quæ Vestri fastigii Principes decent, a prima ætate imbutum, felicissimoque successu excultum reddidit. Itaque cum priora inter Augustum & Annam, inter Christianum & Hedvvigem, gloriosissimæ recordationis Principes; inter Potentissimum item Johannem Georgium & Celsissimam Annam Sophiam, connubia tam bene feliciterque cesserint: quidni fausta quæque & aurei cujusdam seculi felicitatem ditionibus hisce ominemur, ex novo inter Te, Sponse Serenissime, & Celsissimam Sponsam Sophiam Hedwigem, conjugali fœdere? De quo, ut & Tibi, Clementissime Domine, & Regiæ Sponsæ Tuæ devotissimo cultu gratulamur; ita Deum tanti muneris Auctorem veneramur supplices, ut quæ tam auspicato coaluerunt Sponsalia, ex voto Vestro consummentur, & ex sancto hoc geniali toro aliquando succrescant Electoralis Domus Saxonicæ nova subinde fulcra atque munimenta. Beatus es (liceat enim ex divino Psalmo, quem, cum Anna Danica Atavo Tuo Augusto beatissimæ recordationis olim jungeretur, Sermone Nuptiali Georgius Princeps Anhaltinus, Theologorum Illustrissimus, explicavit, verba mutuari,

tuari, quibus vota nostra subjectissima finiamus,) & bene Tibi erit. Uxor Tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Filii tui, sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum. Benedicat Tibi Dominus ex Sion, & videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ, & videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

Dabamus Lipsiæ Calendis Dec. A.1687.

SERENISSIMÆ CELSITUDINI VESTRÆ

Devotissimi

ACTORUM COLLECTORES.

N. I.

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Januarii, Anno M DC LXXXVII.

JOURNAL DU VOYAGE DU CHEVALIER Chardin, en Perse & aux Indes Orientales par la Mer noire & par la Colchide: sive

Johannis Chardini, Equitis, Diarium itineris in Persiam ac Indiam Orientalem per Pontum Euxinum & Colchidem. Pars Prima.

Londini, apud Moysen Pitt, 1686, in fol. & prostat Lipsiæ apud Gleditschium.

PRima solum, ceu rubrica monet, itineris a Chardino descripti pars nunc in publicum prodit, confecta nempe tempore inter autumnum anni 1671, & æstatem anni 1673 interjecto. Reliquos operis tomos, quorum tres adhuc expectare nos jubet, præsenti haudquaquam minores, prælo jam quidem committere noluit, forte quod nondum satis elaboratos atque expolitos putaret; contentus interim indicato breviter argumento eorum prægustum dedisse. Videlicet Tomus *secundus* complectetur gesta reliquæ partis ejusdem anni 1673, ac præterea descriptionem generalem Persarum Imperii, legum, regiminis, consuetudinum, scientiarum atque artium, ut & specialem urbis Ispahan delineationem. *Tertius*, figuris compluscu-lis non minus ac secundus collustrandus, diarium dabit anni 1674, ac inter alia explicationem amplam ruderum Persepoleos, tanquam egregiarum splendidæ antiquitatis reliquiarum; ut & relationem de Persarum religione, haustam cum ex cultu eorum publico, tum ex ipsorum libris vernaculis. Tomus denique *quartus* præter ephemerides annorum 1675, & 1676, argumento novo ac Europæ nostræ hactenus incognito, communicabit compendium historiæ Persicæ, ex

ipsismet gentis hujus autoribus collectum. Operis quam nunc præ manibus habemus, portio ipsa de sua loquitur præstantia, nostroque adeo elogio non indiget; maxime cum talem habeat autorem, qui non industria saltem & ingenio pollet, sed & propria multorum annorum experientia instructus est; peragratis etiam longe lateque Persarum finibus tantam ejus gentis atque linguæ notitiam nactus, ut, prout de se testatur, æquali facilitate Persice ac Gallice loquatur, & metropolin istius regni Ispahan, perreptatis omnibus ejus angulis notiorem multo sibi fecerit, ac patriam Lutetiam. Ac certe sedulo cavit autor, ne cruda nimis & non satis digesta, ut quidem multi faciunt, lectori suo propinaret ea, quæ in suis itineribus cognovisset: unde etiam ex primo suo ad orientales istas regiones itinere, ab anno 1665 ad 1669 confecto redux, nihil dum scribere sustinuit, præter exiguum tractatum, quo Solymanni coronationem, cui ipse præsens interfuerat, descripsit. Quin & de Indiæ rebus, quam tamen non secus ac Persiam perlustravit, vel ideo literis quid consignare noluit, quod tametsi *vulgares linguas, Indicam puta ac Persicam sciret, idiomatis Brachmanici*, (utpote absque cujus ope in cognitionem eruditionis & antiquitatis Indicæ vix ac ne vix quidem penetrare datur,) non satis gnarus esset. Quo vero de Autoris itinere terrisque hoc volumine descriptis lectori quadantenus constare queat, brevissimam viæ ab ipso peractæ sciagraphiam hic dare haud *gravabimur*. Parisiis mense Augusto medio anni 1671 *profectus* autor, amore partim orientales oras *penitius perlustrandi*, partim ut fortunæ suæ, (quam in patria non minus ac conscientiæ libertatem ob religionis reformatæ professionem pressum iri metuebat,) quodammodo consuleret ope mercaturæ, quam antehac haud absque successu exercuerat, dignus quippe habitus, quem novissime defunctus Persiæ Rex anno 1666, Mercatorem suum patentibus literis declararet: sic per Italiæ quædam loca, Mediolanum puta, Venetias, Florentiam transiens, Portum Liburnum petiit, indeque solvens præternavigatis Messina, Zazyntho, Mycone aliisque archipelagi insulis, Smyrnam tandem sub Martii initium anno 1672 appulit. Urbem hanc ipsam quidem describere noluit, cum in itinerariis Sponii aliorumq; id jam abunde factum existimet; occasionem tamen hic sumsit discurrendi de Societate Mercatoria Smyrnensi, Londini ante seculum fere sub Elisabethæ Regno erecta ac privilegiis ornata, negotiationes terrarum Orientali-

um

lium moderante. Trecentis jam circiter mercatoribus eam constare perhibet, nec ab ullo capite regi, sed formam habere Democraticam plane, ubi cuncta per votorum pluralitatem expediantur, in tantum ut tenuissimæ sortis mercator suffragio nequaquam cedat alii, qui plurima thalerorum millia huic commercio impendit: alia denique specialia de statutis & commodis Societatis hujus edisserit, quæ huc afferre supersedemus, perinde ac ea, quæ de Hollandorum, Gallorum, Venetorum, Genuensium his in terris negotiationibus enarrat. Paucis Smyrnæ diebus transactis Constantinopolin perrexit, ibique unum alterumque mensem sub Legati Gallici Domini *de Nointel* protectione & comitatu transegit, Adrianopoli quoque interim in ejus consortio salutata. Pluribus hac occasione data de Gallorum in aula Turcica negotiis tractat, ac speciatim rationem reddere nititur, quare eorundem res ibidem sub tribus nostri temporis legatis, Dominis nempe *de la Haye*, patre & filio, ac Domino *de Nointel*, tam sinistros aliquo tempore successus habere visæ sint: cujus præcipuam causam fuisse ait *odium privatum Kupirlii*, Magni tum Vesirii, ex protracto diutius dono ipsi ex consueto more faciendo, in legatum primo conceptum, indeque in universam Gallorum nationem transfusum. Pariter quæ inter Turcas & Polonos, Venetos item in aula Ottomannica his annis fuerint actitata, persequitur, sigillatim una edocens, quanti Turcis constiterit Candiæ expugnatio, & quibus ea tandem adminiculis fuerit procurata. Bosphorum item Thracicum, cui Constantinopolis adjacet, describit ejusque amœnissimum situm mire deprædicat, ob quem etiam eum diebus æstivis tanto navicularum numero animi causa frequentari perhibet, ut aliquando unius diei horis pomeridianis earum præternavigantium usque ad 1300 fuerint numeratæ. Consilium inde cepit Autor, ut citius in Persiam veniret, quo nempe iter ejus primario tendebat, transmisso Ponto Euxino, Caffam, celebrem Tartariæ Crimensis portum petendi, spretis maris hujus, naufragiis celeberrimi periculis, haud parum adauctis inscitia Turcarum in arte nautica, utpote quos vix aliud nisi littora legere edoctos, nec mappas hydrographicas adhibere, nec acus *nauticæ* usum callere ait, indeque fieri scribit, ut e 1500 navigiis, quæ communiter mare hoc tenere soleant, quotannis fere centum aquis mergi compertum sit. Caffa ulterius in Colchidem, quæ nunc Mingrelia vocatur, perrexit, ejusq; regione peragrata, circa finem anni 1672, per Caucasum

æternis obtectum nivibus, iter habuit: ubi sandalia describit transcurrendis nivosis viis a peregrinantibus adhiberi solita, reticulis, quibus pila ludentes utuntur, si manubrium demas, non multum absimilia. Hinc Georgiæ regnum Armeniamque transiit Autor, tandemque plurimis incommodis, periculis atque molestiis feliciter superatis Persiam, ipsamque ejus metropolin Ispahan mense Junio sequentis anni intravit. Atque hucusque, uti dictum, primæ hujus partis argumentum pertingit. Singula vero loca, quæ tetigit, solicite, tam quoad situm & figuram, quam quoad historiam cujusque describere satagit: quin & potiores urbes earumque prospectum tabulis æri incisis delineavit. Regiones quoque Mingreliæ conterminas, puta principatum Guriel & regnum Imirettanum (non adeo quidem magnum, cujus tamen rex titulo Regis regum superbit) in transitu describens. Mores etiam populorum, quibuscum in itinere conversari necessum habuit, curiose depinxit, ac tot præterea res notabiles passim inseruit, ut fere dicere audeamus, singularum disciplinarum studiosos in lectione hujus libri reperturos, quod *ipsos delectare, aut eorum curiositatem* pascere valeat. *Sic v. g. sacris studiis addictus* non absque stupore leget, quæ de religione Mingreliorum, qui tamen & ipsi titulum Christianorum sibi tribuunt, Autor cum ex propria experientia, tum maxime ex manuscripto quodam, *a Josepho Maria Zampy*, Mantuano ac Theatinorum religiosorum in Mingrelia præfecto, sibi communicata perhibet. Videlicet clerum profundissima sacrorum ignorantia mersum, vix literarum elementa callere: plebem vero omni fere numinis notitia destitutam, cæca solum & stupida veneratione imagines prosequi, ita quidem, ut non numen aliquod sub harum forma repræsentatum, sed imagines ipsas juvandi nocendique vim habere, sibi persuadeant: sacram cœnam absque ulla devotione aut reverentia peragi: baptismum vero infantibus non impertiri, nisi parentibus suppetat, unde convivium post instruere valeant, tum vero non sacerdotem, sed propatrem totum infantis corpus aqua abluere, unguentoque consecrato perfricare, sacerdote interim aliquot paginas e libro quodam recitante, absque ulla attentione: diebus dominicis neminem feriari, nisi in festo Paschatis & Nativitatis dominicæ: sacrificia quoque apud eos adhuc Judæorum & gentilium ritu in usu esse. Ac tametsi ad homines melius informandos jam anno 1627 Theatini monachi ad eas oras a Pontifice missi fuerint, tamen vix quicquam

eos

eos efficere potuisse narrat Autor, nec alio fere nomine tolerari, nisi quod medicinam & chirurgiam una exerceant, quibus adminiculis alioqui fere carerent Mingrelienses: cæterum horum sacra summo in despectu ab incolis haberi, in tantum, ut ipsos vix pro Christianis agnoscere dignentur, ac licet alias imagines mirum in modum vereantur, eas tamen, quas Romano-Catholici habeant apud se, nil quicquam curent. Ut adeo nil fere Theatini hi in Mingrelia negotii habeant, nisi quod infantes aut non, aut perverso ritu baptizatos, secundum leges Romanæ Ecclesiæ baptizent, & quidem plerumque non aperte, sed furtim ac tanquam aliud agendo; dum nempe infantum ad se adductorum, ægrotorum quidem frontem digitis aquæ immersis tingunt, quasi morbi signum ita capturi; sanorum vero caput veluti per jocum aliquot aquæ guttis perspergunt, mussitantes insimul intra dentes verba baptismi. Quæ de Mingreliis modo dicta sunt, eadem & ad Georgianorum religionem maximam partem quadrare Autor adstruit, nisi quod jejunia strictius servent, ac templa majori in veneratione habeant. Persuasum quoque iis esse, quantumcunque peccatum admissum expiari posse, dummodo quis templum aliquod, utut exiguum, exstruat: indeque plurima istiusmodi sacella passim in altissimis etiam & inaccessis montibus exstructa comparere, quorum quædam vix decennio semel aperiantur: loca vero adeo incommoda ideo eligi, quo sumtibus, ad eorum templorum exornationem alioqui, si magis frequentarentur, requisitis parcant. Episcopos ac Patriarcham, qui *Catholicus* ibi vocatur, a Principe, utut Mahometano creari, eumque cognatos plerumque suos ad eas dignitates promovere, utpote cujus etiam frater hodie Patriarchatus munere fungatur. Id prope ridiculum est, quod ipse Patriarcha haud ita pridem adseruisse fertur, eum pro Christiano non habendum, sed excommunicandum esse, qui festo Nativitatis atque Paschatis vinum non ad mentis usque alienationem biberet. Si quem etiam religiosarum reliquiarum notitia juvaret, earum varias haud vulgares apud Mingreliæ Principem, qui ex Davidis stirpe se oriundum jactat, asservatas e libro hoc addiscere posset, quos inter præcipuum locum tenent indusium B. Virginis, coloris subflavi ac floribus acupictis variegatum, fasciæ Servatoris infantiles, funis ad ipsius flagellationem adhibitus, ut & pili de ejus barba, si credere fas est. De

locis insuper sacris varia hic habentur, ac speciatim pluribus edisserit Autor, quando & qua ratione sepulchri sancti custodiam Franciscanis Graeci eripuerint, & quantum laboris atque sumptuum isti impenderint huic recuperandae, licet frustraneo hactenus conatu. Prope *Savam* quoque Persiae oppidum Samuelis Prophetae, quem illi *Echmouil* vocitent, sepulchrum ostendi narratur, miraculis non minus celebre, ac peregrinationibus devotis frequentatum: ut & prope aliud ejus regni oppidum *Irivan* locus monstrari, ubi primam Noachus vineam plantavisse, ac duodecim abhinc milliaribus mons Macis, in quo arca ejus post diluvium quievisse dicitur, de quo Armenii fabulantur, eum nunc per miraculum plane inaccessum factum esse, arcamque in illo hodienum integram adservari.

Jurisprudentiae deditus itinerarium hoc perlegens admirabitur procul dubio, qua ratione apud Abcassios, Circassios, Mingrelienses, Georgianos, passim jura gentium atque naturae in tantum obliterari potuerint, ut atrocissima etiam crimina non impunita solum, sed tantum non pro laudabilibus factis habeantur. Sic in specie horrendum lectu est, quod de Mingreliis refertur, eos pro opere charitatis reputare, si quis infantes recens natos aut aegrotos occidat, si ipsis aut alendis, aut a morbo sanandis semet sufficere haud posse metuat. Homicidium & assassinium inter egregia facinora; concubinatum, adulterium, bigamiam, incestum inter virtutes ibidem numerari. Quod si tamen contingat, uxorem cum adultero a marito deprehendi, tum jus esse marito, extorquendi ab adultero porcum, quem deinde mactatum tres isti una convivantes comedant, omni ulteriori vindicatione cessante. Non indigna quoque notatu sunt, quae de jure connubiorum apud Persas aliosq;, qui sectam Haly sequuntur, Mahomedanos traduntur. Matrimonia nempe trium generum ibi frequentari, cum legitimis puta uxoribus, cum foeminis mercede ad hoc conductis, & cum mulieribus denique servilis conditionis. Liberorum inde genitorum intuitu nullam esse inter omnes differentiam, cum natus ex serva filio uxoris ingenuae ac legitimae nulla in re cedat: ratione numeri tamen diversitatem obtinere, cum legitimarum uxorum unus non ultra quatuor, reliquorum vero generum tot sibi sumere queat, quot alere potest. Mediam speciem omnium frequentissimam esse, inter homines praesertim mediae conditionis aut peregrinos, asserit Autor, tanquam omnium commodissimam, cum minores sumtus tales foeminae requirant, quam legitimae, & quocunque tem-

tempore dimitti possint, etiam termino locationis nondum elapso, dummodo integra merces solvatur: narratque in urbe Ispahan mulieres tales juventa atque forma conspicuas pro 450 libris annuis, seu 150 thaleris locandas prostare. Denique & id annotandum, quod in Mingrelia hodienum in contractu emtionis pecunia non faciat mercium æstimationem, sed ipsa inter merces reputetur; quodque adoptio a fœminis etiam frequentissime fiat, hoc quidem ritu solenni, ut adoptans mulier mammillam sugendam porrigat filio adoptivo, ut ut adulto.

Medicæ artis studiosus porro, ne nullas sui partes hoc in libro esse putet, examinabit catalogum variorum remediorum specificorum, a vetula quadam medica in urbe Georgiæ Tifflis cum successu adhibitorum, quem sibi communicatum Autor exhibet *pag. 244. seq.* Nec sine jucunditate forte leget, mirum febres frigidas curandi modum, ibidem locorum haud infrequentem, quo ægrotus tempore horroris febrilis in stagnum aquæ frigidæ intruditur. De cætero rerum *naturalium curiosus varia hinc enotabit, alibi haud facile obvia*: v.g. vites Mingreliæ tam crassas, ut utriusque brachii amplexum quandoque excedant, itemque aliud vitium genus in regionibus Caucasi, tam alte ad arbores excrescentium, ut sæpius uvæ præ nimia altitudine colligi nequeant: frumenti speciem *Gom* dictam, cujus pulte in mensis suis Colchi quotidie panis loco vescuntur; tantæ fertilitatis, ut unum granum plus quam trecenta producat; sal prope oppidum *Dousla* ad paludem Mæotidem, naturæ sponte ex aqua marina copiosissime productum excoctumque, absque ulla hominum industria: aerem Mingreliæ insalubrem, non advenis solum summe noxium, sed indigenis quoque vitæ terminum accelerantem, in tantum, ut rarum ibi sit, annum ætatis sexagesimum attingere: promiscuam apud Georgiæ incolas formæ elegantiam, ut de quibus Autor sancte testatur, se ex utroque sexu neminem deformem, plures vero tantum non angelica pulchritudine vidisse; fœminas inprimis, tametsi hæ communiter faciem fuco corrumpant, cum fucus ibi, haud secus ac alibi vestes ac monilia, pro ornamento reputetur: vasa denique fictilia, in urbe *Com* fabricari solita, aquas infusas mediante continua quadam *transpiratione*, mirum in modum refrigerantia, inprimis dum *recentia* sunt, adeo ut prima vice infusæ aquæ quarta *pars spatio* sex horarum transpirasse deprehendatur; aliaque complura hujus generis.

Hu-

Humanioribus quoque literis addictus hic non minus inveniet, quod curiositatem suam satiare aliqua ex parte queat; videbit v. g. hic notatos errores Plinii, Curtii aliorumque scriptorum, circa montis Caucasi situm commissos: percipiet, quid de Amazonum gente, fabulis adeo decantata sentiendum; esse nimirum certum genus Scytharum errantium, Turcomannis & Arabibus non absimile, qui summam potestatem fœmineo sexui, perinde ac Achinenses, deferre soleant, quorumque adeo reginæ non nisi fœmineo famulitio stipentur, eas quaquaversum comitante. Mirabitur Colchidis regionem, Argonautica quondam expeditione celebrem, hodie faciem adeo mutasse, ut ex antiquiorum autorum descriptione nil fere amplius nunc ad eam quadret, præter phasianorum copiam, quæ jam quoque adhuc ibidem reperiatur: rivis etiam auro fœcundis, quos olim aurei velleris fabulæ originem dedisse putant, nunc penitus apud incolas, in miserrima utplurimum paupertate vitam tolerantes, ignoratis. Discet quoque varia, ad stylum scriptionis Persicæ cognoscendum spectantia, uti quod *Dei aut Principis nomen non nisi in summa paginæ ora scribi* debeat, relicta dein in subjectis lineis lacuna iis locis, ubi id alias inseri contextus exigeret; quodque stylo hujus gentis familiare sit, gloriosam aliquam Principis actionem de servis saltem ejus prædicari, per reverentiam scilicet, quasi ea, quanta demum sit, adhuc dignitate ejus sit inferior; quorsum Autor referendum autumat, quando in Alcorano dicuntur angeli mundum condidisse. Nec minus denique genium poeseos Persicæ, monstrosis allegoriis atque hyperbolis passim ridicule tumidæ, perspiciet ex aliquot hymnis in laudem Haly, famosi ejus gentis sancti, confectis a quodam *Hasan Cazy*, ob eruditionem apud Persas claro, & ab Autore nostro in Gallicum sermonem translatis, quos parieti inscriptos reperit in celebri quodam sacello, in urbe *Com* extructo, quod sepulcra continet magnifica ultimorum duorum Persiæ regum Abas II, & *Sefy* I, una cum cenotaphio Fathmæ, filiæ Mousa-Cazem, unius ex 12 illis Caliphis, legitimis Mahomedis post ejus generum Haly successoribus, quam ipsam Persæ, non secus ac Romano-Catholici B. Virginem, una cum corpore in cœlum raptam somniant, devotissimoque eapropter cultu venerantur; quæ an eadem sit cum Fathma ista, cujus alibi mentionem facit Autor, Mahomedis filiam eandem nominans, e cujus sola progenie oriundos Mahomedani pro nobilibus reputent, ambigimus. Alia quamplurima, ad

Histo-

Historiam, Geographiam, aliasque disciplinas spectantia, e libro hoc allegare consulto omittimus, veriti ne jamjam gratæ brevitatis limites quadantenus simus transgressi. Quod reliquum est, non possumus non indicare, Autorem præter residuas itinerarii sui partes, aliud adhuc opus nobis promittere magna jam ex parte elaboratum; notas videlicet in loca quamplurima Scripturæ sacræ, quorum sensus dependet ex cognitione terrarum orientalium, ob cujus defectum passim in iis explicandis hallucinatos ait interpretes, quos proinde ex propria experientia & autopsia corrigere gestit; confidens, se tanto tutius exinde argumentum capere posse, quo certius sit, mores istorum locorum non tot subinde mutationibus esse obnoxios, quot nostri; sed eosdem propemodum hodieque deprehendi, quales vel ante duo annorum millia fuisse ab autoribus feruntur. Tametsi vero opus hoc omnium ultimo inter suos labores reliquos luci publicæ destinet: haud tamen dissimulat, fieri posse ut ejus editionem acceleret, *si quidem publico id gratum fore inaudiat*: cujus arbitrio *etiam committit, num tertiam & quartam itinerarii sui partem* ante secundam typis evulgatam malit, si forte hæc non ita cito parari posset, aut istarum argumentum curioso lectori magis ad palatum esset. Optime dubio procul faciet nobilissimus autor, si omnia atque singula, quam citissime id fieri poterit, prelo jubebit subjici, nec eruditi orbis desiderium, ex prægustu præsentis libri enatum, diutius frustrabitur.

REFLESSIONI GEOGRAFICHE CIRCA le Terre incognite dal P. D. Vitale Terra Rossa de Parma.

Reflexiones Geographicæ circa Terram incognitam, auctore Vitale Terra Rossa, Parmensi, Philosophiæ & Theologiæ Doctore, &c.

Paduæ, 1686, in 4.

Ipse clarissimus auctor tres libri sui *partes* in fronte constituit. I. vult probare, incognitas terras primum omnium a Venetis patriciis dete-

ctas esse: II. expetere exactiorem Antiquæ & Novæ Geographiæ conciliationem: III. defendere contra recentem Geographum M. A. Baudrandum non ficta esse, quæ a Venetis circa incognitas terras manifestata fuerint. In primo & ultimo operosus est, medium uno fere capite absolvit. Etsi vero paradoxa proponere videtur, tamen ita eadem disputando explanavit, ut facile inveniat, qui nihil ab eo traditum esse, quod præter fidem sit, existiment. Etenim notionis diversitate præmissa, qua nunc latius *incognita Terra*, nunc arctius intelligatur; primum aggreditur Septentrionalem Americam, quam ab Antonio Zeni, Nobili Veneto, jussu regis Frislandiæ in oceanum A. 1390, atque ita ante Columbi navigationem, emisso, conspectam & invasam fuisse, & quidem ex parte, quæ *Estotilant* vocetur, non modo Ramusii, sed inprimis etiam Domini de la Motte le Vayer, qui præceptor Regis Galliarum fuit, testimonio probat. Addit ex Sylva Petri Messiæ, aut annexis ejus, Columbum invenisse Venetiis descriptionem hujus Zeni, eaque usum fuisse in navigationibus, quibus novum dicatur orbem aperuisse. *Deinde ostendit, Asiæ maximam partem Eu*ropæis vere incognitam, a Marco Paulo Veneto, ejusque patre ac patruo, fuisse detectam atque descriptam, & quidem seculo Christiano XIII. Hos autem non tantum Tartariæ regiones & Chinense regnum manifestasse, sed filium etiam Paulum Africæ australis partes quæ in illud usque tempus ignotæ fuerant, pervagatum, ex itinere tabulam domum attulisse, qua insulas Zanzibar, Madagascar, & Caput Bonæ Spei (sine tamen hujus nomine) delineaverit, quæ tabula adhuc in templo S. Michaelis de Murano adservetur, & cum Lusitanorum posteriori descriptione apprime conveniat. Occidentalis Africæ litora etiam quadraginta annis ante Vasci de Gama famosam navigationem ab Alluisio Mosto, itidem Veneto, A. 1455 usque ad Rio Grande circa undecimum & dimidium gradum ultra Æquatorem perlustrata esse, nec *Portugallos*, qui idem tentassent antea, ultra sextum gradum pervenisse; etiam Mostum longius processurum fuisse demonstrat, si invenisset, quo interprete cum barbaris locuturus uteretur. Hæc duobus primis Capitibus fuse copioseque proposuit. Capite IV. examinat Petri Petruccii universalem Tabulam A. 1640 vulgatam, in qua sub Polo Arctico magnas insulas locari, etiam Meridianum Circulum per montem, ignotum ceteris, perduci, & alia nova

ac

ac inaudita proponi, citra approbationem edocet. Capite V. occasionem enarrat, qua Magellanus australem terram invenerit, laudatque Mercurium Geographicum, qui jam Romæ excudatur augeaturque, in quo multæ terræ australes, a Sansone relictæ suis nominibus illustrentur. Hæc & similia per aliquot Capita usque ad XII demonstravit. Ibi vero quasi alteram operis sui partem (nam de conciliatione brevis est) hoc est, confutationem Baudrandi suscipere instituit, qui Marci Pauli promontorium *Beach* & insulam *Javam Minorem*, ac Nicolai Zeni *Frislandiam* & alia in Indicem fictorum, quem Geographiæ suæ subjunxit, abjecerit. Primum generaliter ex naturali historia respondet, progressu temporum regiones, maritimas præsertim, ac insulas varie mutari, & harum aliquas novas oriri, veteres diminui, aut intercursu aquarum in plures dividi, aut plane absorberi, ut non statim neganda sint, quæ veteres quodammodo aliter scripserunt, quam hodie inveniuntur. His usque ad XXIII Caput exemplorum multitudine probatis, ad ea quæ objiciebantur, singulatim respondet, & quidem non ficta esse, quæ a Paulo Veneto prodantur, sed *Beach*, *Locach* & *Maletur* nunc posse aliis nominibus insigniri: *Javam* autem *Minorem* ad incognita sub Austro pertinere, quæ cum rarius nostra ætate adeantur, fieri, ut sola Major, in qua Hollandi sedem Indicarum negotiationum posuerunt, simpliciter *Japhæ* nomine significetur. Operosius autem probare nititur, insulas septentrionales *Frislandiam*, *Porlandiam*, *Grislandiam*, a Zeno descriptas, non esse separatas insulas, sed partes Islandiæ nostræ, quod Capite XXIV potissimum, historiam Zeni persequendo, videtur satis perspicuum facere. Hæc præcipua sunt, quæ in libro hoc continentur: cetera quæ ad extollendam Nobilium Venetorum gloriam ubique larga manu insperguntur, nostrum non est attingere, qui id solum nunc conquirimus, quod ad literaturæ laudem pertinet.

AN ANSWER TO CERTAIN QUÆRES by the D. of B. and to the Considerations of an unknown Autor, concerning Toleration: hoc est,

Responsio ad Quæstiones quasdam propositas a D. de B. ut & ad Considerationes incerti autoris, de Toleratione religionum.

Londini, apud Sam. Smith, 1685, in 4.

RE spicit tractatus hic alium quendam breviorem, a Georgio Duce Buckinghamiæ (quem & literæ initiales in rubrica præsentis innuunt) conscriptum aliquo abhinc tempore, ac eodem, quem diximus anno tertia vice Londini recusum, cui Titulus: *A short Discourse upon the Reasonableness of mens having a Religion*, sive Discursus brevis de ductu rationis in hominibus religionem habentibus. Tentavit in eo Celsissimus Autor eorum temeritatem convincere, qui religionem nihili facere, ingeniosum facinus autumant. Placuit vero ipsi, quo tædium, quod pleraque hujus generis scripta comitari solet, melius evitaret, novam quodammodo hac in re viam inire, omissisque demonstrationibus, (quas hic a plurimis in vanum jactari existimat, cum in materiis fidei creditu potius, quam scitu opus sit) per argumenta saltem a probabili petita incedere, hominemque adeo per solas rationis vires ad amplectendam religionem Deique cultum inducere, seposita in tantum Scripturæ autoritate, cum hæc ab hominibus nulla religione imbutis non agnoscatur & sic frustra allegetur. Succinctis ergo ratiociniis ordine ostendit, verosimilius esse, mundum hunc ab ente quodam naturæ perfectioris ac magis intelligentis in tempore conditum, quam ex seipso ab æterno fuisse; porro, ens illud seu Deum majorem de humano genere, quam de aliis animantibus curam gerere; esse in homine quid divinæ quadantenus naturæ cognatum; illud immortale esse & arbitrii aliquam libertatem habere: Deum esse summe justum, indeque nos ob actiones a voluntate nostra pendentes in altera vita præmiis ac pœnis afficere; beatitatis tamen gradus aut suppliciorum durationem per conjecturas ejusmodi determinari non posse. Denique eam nostri partem, quæ ad Deum propius accedat, unice ducem nobis ac directricem esse debere in eligenda melioris cultus via; eam vero dubio procul fore illam, quæ perfectiones divinæ naturæ congruas, virtutesque quam maxime commendet, religionem nempe Christianam, ac inter hujus quidem varias sectas illam,

illam, quæ pariter virtutem probitatisque studium præ aliis inculcet: quænam autem illa sit, cuique proprio studio investigandum relinquit, cum pro se quisque rationem Deo reddere sit obstrictus. Cæterum intrinsecum illum instinctum, cum ex particula illa divinæ naturæ cognata dependeat, nullatenus cogi debere, ac proinde ei contrariari esse speciem peccati in Spiritum Sanctum. Concludit itaque nil magis sensui ac rationi adversum esse, quam molestias creare illis, qui Christianismi quidem consortes, non tamen in omnibus cultum divinum spectantibus exacte nobiscum consentiant: cumque Angliæ suæ quietem ex maturiori hujus rei deliberatione dependere existimet, tres sub finem scripti quæstiones proponit suis conterraneis expendendas, ad commendandam ipsis diversarum religionum tolerationem tendentes.

Atque hæ ipsæ sunt quæstiones illæ, ad quas respondere voluit præsentis tractatus Autor, comprehensis simul Considerationibus illis, quas ignoti nominis scriptor, Ducis exemplo stimulatus, ad ulteriorem *in negocio hoc tolerationis persuasionem* ediderat. Scilicet cum utrumque *illud scriptum haud parum ad subruenda regni Anglicani* statuta, extraneas omnes religiones vetantia facere videretur, vel ideo tacendum sibi non putavit Autor, ne leges istæ gubernationem Ecclesiæ ac status concernentes injustitiæ aut tyrannidis incusarentur, aut nude solum sanctionis primitivæ autoritati favorive præsentis regiminis inniti dicerentur, si nihil ad ratiocinia ista, in se quidem non adeo firma, prima tamen fronte satis speciosa regerereturr. Præmittit autem, quam inconveniens sit variarum sectarum tolerationem uno in regno suadere, cum hac ratione nec idololatræ, nec Mahometani, nec ipsi athei excludendi venirent, dum singuli horum conscientiæ *libertatem* sibi exposcant: & licet ad solos Christianos *assertio* restringenda dicatur, tam dissonas tamen inter hos sectas dari, ut una alteram multo minus tolerari posse clamet, quam ipsissimam paganorum superstitionem: nec adeo determinari posse, quænam altera tolerabilior sit, cum & hic *pereant per mutua vulnera fratres.* Quam periculosa etiam sit ea doctrina, monstrat exemplo diversarum sectarum, *v. g.* Quakerorum, itemque polygamiæ patronorum, quarum *principia* non possint non quietem bene ordinati regiminis convellere, si singulis conscientiæ *libertas* indulgenda *dicatur.*

Ordine hinc adgreditur quæstiones a Duce Bukingamiæ ad ex-
„pendendum propositas, quarum *prima* hæc est : Num quid dari
„ queat magis directe oppositum doctrinæ ac praxi Salvatoris, quam
„ ulla ratione in negotio religionis homini vim inferre, & consequen-
„ ter, numne hoc facientes juste pro Antichristianis sint reputandi?
„ *Secunda* : An quid magis inhumanum, barbarum aut ridicu-
„ lum esse queat, quam judicium hominis aliter, ac per sanam ratio-
„ nem convincere velle? *Tertia*: Numne praxis talismodi semper rui-
„ nam ac destructionem regionibus, ubi recepta, attulerit, sive Mo-
„ narchiæ fuerint, sive liberæ Respubl. & annon experientia docuerit
„ praxin contrariam utrisque proficuam extitisse?

Tametsi vero longum nimis foret, omnia illa argumenta, quibus Noster contra propositiones istas utitur, sigillatim adducere; potiora tamen eorum capita paucis indicare haud gravabimur. Ad *primam* ergo illam quæstionem respondet, multa quidem dari, quæ doctrinæ ac praxi Salvatoris magis adversentur; puta crimina pleraque, utpote per expressum in scripturis *interdicta*, cum e *diverso nullibi disertis verbis compulsio talis prohibita legatur*. Cæterum Christi exemplum, externam nemini vim inferentis, cum regnum ejus non esset de hoc mundo, non obstare quo minus magistratus ex officii ratione ad coercendos aut ejiciendos perversos vim adhibere queat. Protestatur vero, se hac ratione portam inquisitioni apertam nolle, quin potius certo statuere, ne pessimam quidem hæresin ultimo supplicio juste puniri posse. Quod vero illi pro Antichristianis habendi dicantur, qui ullam in fidei causa coactionem admittant, id vel maxime ad eos quadrare, in quorum favorem Toleratio tam speciose defendatur: notum enim esse, quid Romano-Catholici hac in parte sentiant: & quam duras leges secta Independentium in Nova Anglia, ubi scilicet primariam fixere sedem, hac in re receperit, ex adductis variis eorum statutis confirmat, gravem mulctam & quandoque mortem irrogantibus iis, qui ab unitate religionis ibi stabilitæ deflectere audeant; dum v. g. hæresis banno aut morte plecti jubetur; comprehensis etiam sub hoc nomine variis punctis, multæ adhuc disceptationi obnoxiis: Muggletoni aut Rævii scripta legens 10 libris mulctatur: Quakero ibi hospitium præbens 40 Shillingis mulctatur: Quakerus vero ipse bannitur, revertens fustigatur, inusto etiam stigmate, denuo rediens morte mulctatur. Ad *secundam* quæstionem regerit Autor, externam compulsionem

nem ac leges pœnales non eo tendere, ut convincant homines perversos aut præfractos, per viam quandam demonstrationis, sed saltem, ut obstructiones amoveant, quæ alioqui aditum ad sanam eorum rationem occluderent: in his enim non tam convictione judicii, quam correctione mentis ac morum opus esse, perinde ac in pueris petulantibus, ubi Orbilii ferula plerumque plus, quam prolixi & graves discursus habeat ponderis: obstinatos nempe sic afflictos ad conversionem sensim disponi ac ad pensitandam maturius illam religionem, quam alias proterve, utut nunquam cognitam, sprevissent. Ad quæstionis *tertiæ* prius membrum respondet per instantias contrarias regnorum Daniæ, Sueciæ, Angliæ item sub Elisabethæ regimine, ubi appareat religionis unitatem regni felicitati nec quidquam aut nocere aut nocuisse: Judæorum quoque pristinam rempublicam allegat hoc nomine, cujus nempe prosperitas hoc ipso medio, sub regibus etiam ac cessante sensim Theocratia, quam maxime promota fuerit. Quod vero unum alterumve regnum, *Catholicæ* religioni addictum, hoc ex capite *detrimentum sensisse perhibeatur, id non adeo imputandum* esse exclusioni diversarum religionum, quam judicio summi Numinis, resistentiam nimis crudeliter veritati factam sic punientis. Quoad alterum quæstionis membrum præmonet, haud facile exempla ejus rei suppetere, cum vix ullibi promiscua religionum ac indistincta toleratio stabilita reperiatur: cæterum quam tristes ea effectus habere soleat, satis in Angliæ regno apparuisse temporibus usurpati regiminis, seu Interregni, ubi omnibus sectis porta fuerat aperta. Ad instantiam a fœderato Belgio petitam fusius respondet; monstrans, quomodo toleratio ibi non tam arbitrii, quam necessitatis fuerit sub initium stabilitæ illius Reipublicæ, cum primitus ex variarum religionum hominibus, quæ pro ea in bellis pugnaverant, coaluisset: quod vero indistincta sectis licentia ibi postmodum indulta non fuerit, evincit exemplo Socinianorum & Arminianorum, satis graviter istis in regionibus aliquando afflictorum. Præterea monet, non tam grave inde Belgio, quam quidem Angliæ periculum impendere, ob diversam reipublicæ, judiciorum ac regiminis formam, naturalis quoque temperamenti seu genii discrepantiam. Multum tamen ibi quoque discriminis ex variarum sectarum receptione statui obversari, cum semper metuendum sit, ne tales sectarii ingruente domestico tumultu aut externa irruptione hostium

stium factioni studeant. Denique postquam ita ad quæstiones respondit Autor, rationem monstrat, quomodo plerumque illi, in quorum gratiam leges regni, tolerationi adversantes, & conformitatem fidei saltem in externo cultu exposcentes, maxime impugnari soleant, puta Papistæ, Presbyteriani, Independentes, Anabaptistæ, Quakeri conformare se legibus istis valeant, etiam ex propriis cujusvis harum sectarum principiis, & quomodo vi horum neutiquam opus habeant, ut sua singulis conventicula concedantur, cum absque ulla conscientia coactione illis carere valeant. Cæterum singulis illis quæstionibus Auctor interserit Considerationes, quas ab ignoto autore adjectas supra diximus, quæque decem in universum sunt, iisque una opera respondet, ostendens, quomodo rationes non concludentes, similia incongrua, loca denique Scripturæ parum aut nihil ad rem facientia pro stabiliendo suo asserto iste passim adhibuerit.

MARCELLI MALPIGHII, PHILOSOPHI & Medici Bononiensis, e Regia Societate, Opera Omnia, Figuris elegantissimis in æs incisis illustrata, Tomis duobus comprehensa.

Londini, apud Rob. Scott & Georg. VVells. anno 1686, in fol.

INdustrios inter rerum naturalium scrutatores, quibus ævum hoc ipsum præ aliis coruscat, ceu primæ magnitudinis stellam ingeniosissimum enitere *Malpighium*, Opuscula politissima temporibus diversis, diversisque in locis hactenus in lucem ab Ipso emissa satis prædicant; utpote quæ tanto avidius semper ab indefessis naturæ cultoribus arrepta fuere, quanto certius constitit, necquicquam ibi, quod non ex abstrusissimis adeoque intimis Naturæ recessibus singulari prorsus ac felici Viri prælaudati dexteritate erutum sit atque detectum, iri deprehensum. Quamobrem in proclivi nobis erit augurari, Volumen præsens quo universa Autoris celebratissimi opuscula junctim in duos tomos distributa, nitidisq; perquam literis exscripta exhibentur, omnibus Malphigianum nomen venerantibus fore acceptissimum. Complectitur Tomus primus cum primam Plantarum Anatomes partem, prout Londini anno 1675, repetitis de ovo incubato observationibus, accepi-

ac epistolis quibusdam circa idem argumentum, Oldenburgium inter ac Malpighium reciprocatis, aucta prodiit: tum literas binas (vel si mavis, epistolam unam) ad *Jacobum Sponium* anno 1681 exaratas, ac ungularum & glandularum non minus texturam, quam structuram uteri exponentes, primum in Transactionibus Philosophicis Anglicanis anno 1684, num. 159. & 160; hinc in Bibliotheca quoque Anatomica Genevæ A. 1685. impressa evulgatas. Altero vero tomo secunda Plantarum Anatomiæ pars anno 1680 itidem Londini edita, neq; non Dissertationes Epistolicæ varii argumenti, v. g. de bombyce, de formatione pulli in ovo, de cerebro, de lingua, de externo tactus organo, de omento, pinguedine ac ductibus adiposis, de viscerum structura, de polypo denique cordis atque pulmonibus, typis haud unius loci antehac exscriptæ, comprehenduntur, quibus operosius tamen hic recensendis, cum eruditorum vix ullum lateant, non est cur nostram addicere velimus operam; unice tantummodo dolentes, a Bibliopola vel quocunque alio, qui operum edendorum gessit curam, *additionem figurarum ad cerebrum, linguam & pulmones spectantium*, item Epistolæ ad Oldenburgium quondam de reticulari pulmonum atque lienis musculo conscriptæ, & Transactionibus Philosophicis Anglicanis anno 1671, num. 71 insertæ, in eo ad minimum exemplari, ad nostras quod pervenit manus, fuisse neglectam.

TRAITE' DE L' ACTION DE L' ORATEUR, ou de la Prononciation & du Geste. Tres-necessaire &c. Par Mr. CONRART &c.

Tractatus de Actione Oratoris, sive de Pronuntiatione & Gestu, perquam necessarius omnibus, quibus publice habendus sermo est.

Autore Dn. CONRARTO.

Ad Exemplar Paris. M DC LXXXVI. in 12.

QUod a Marco quodam Regulo publice olim *exprobratum* sibi Secundus meminit Plinius, *seculi sui eloquentia se non esse contentum*, id verendum ne in Nobilissimum *Conrartum* jactaturi sint, qui elo-

quentiæ artem, aut ejus saltem, quam vocant, theoriam eo fastigii, seculo nostro adspirasse putant, ut quo progrediatur, non habeat. Istud vero, quemadmodum sibi laudi probrum duxit Plinius; ita nec sua defraudandus laude doctissimus Autor, qui non ingeniosam magis, quam utilem in formanda Orationis voce ac gestu operam posuit. Quæ etsi postrema vulgo Rhetoricæ pars numeretur; Demosthenis tamen judicio, priorum trium vim omnem atque gratiam aut continet aut supergreditur. Ac sane hodie, ut quisque λαμπροφωνότατος, aut saltem μεγαλοφωνότατος, præsertim si manus, quas Cicero loquaces, Gellius argutas vocat, aptare rebus noverit; ita vel doctissimo Oratori ipse cetera indoctior multo, dubiam facit palmam aut præripit. Quam in rem plura veteris ac recentis ævi exempla Autor primo inseruit capiti. Ubi exposita Actionis dignitate omnibus peræque necessaria, Cap. secundo illis cum D. Chrysostomo dicam scribit, qui ab Homiliis sacris cultum ejus exquisitiorem abesse volunt: allegato pro sententia sua Apostolorum etiam exemplo, quos eodem usos, triplici hoc (*elegantiori quidem forte, quam firmiori*) probat argumento. (1) quod Jacobus & Johannes a Christo vocentur filii tonitru: (2) quod Apostolus in Actis testetur, se cum lacrymis suos exhortatum: (3) quod una cum reliquis artibus hanc quoque Divino munere ipsos accepisse verisimile sit. Hinc ipsa Artis præcepta 12 omnino Capitibus subjungit, accersitis undecunque vocis formandæ, corrigendæ, flectendæq; subsidiis generalibus, haud passim obviis: detectis etiam rejectisq; vitiis adversantibus, inter alia (c. 6.) salse ridet, quod in aliquo e suis Concionatore observavit, qui præcipua sermonis sacri capita tussi distincturus, ne qua oblivisceretur istius elegantiæ, singulis intervallis, in autographo, typis post obitum ejus expresso, adscripserat voculas tussientium sono respondentes: hem, hem, hem! Inde ad medentia his aliisve specialia magis Autor descendit subsidia, quæ vel rei sive materiæ tractandæ (cap. 6.) vel adfectuum (c. 8.) vel certæ partis orationis (c. 9.) vel figuræ (c. 10.) vel periodi denique ac singulæ in ea vocis (c. 11.) ratio suggerere ac flagitare possit. Gestuum denique decus omne sequenti gemino c. 12. & 13. persecutus, de usu genuino præceptorum suorum postremo c. 14. differit. Qui etsi amplior haud dubie civibus suis futurus est, quorum indolem, mores ac institutum passim sequitur; non contemnendus tamen & nostris superforet, si, qui Gallice nesciunt, Latine redditum acciperent libellum.

Con-

CONCORDIA TRA LA FATICA e la Quiete nell' Orazione &c. da Paolo Segneri, i. e.

Concordia laboris & quietis in oratione, a Paulo Segnerio, ex Soc. Jesu, in responso ad religiosum quendam descripta.

Bononiæ, apud J. Recaldinum, 1681. in 12.

QUid in hoc libello, quo nuper admodum potiti sumus, per *orationem*, ejusque *laborem* & *quietem* intelligatur, ex *Mysticorum*, quos vocant, Theologorum nomenclatura discitur. De *oratione* autem loquentes, non tam precum vocalium formulas & recitationem, quam *actum mentis de Deo cogitantis, & ab eo aliquid desiderantis, aut eum contemplantis* intelligunt, ideoque in duas partes cultum hunc Dei distinguunt, nempe in *Meditationem* & *Contemplationem*. Posteriorem pro perfectissimo Christiani & religiosi hominis opere habent; simul tamen rarissimam & pro singulari Dei dono æstimandam esse agnoscunt. Quanquam vero neminem, qui Christianam religionem profitetur, latere possit & debeat, preces omnes non nisi elevata in Deum mente, digne & pie fieri posse, adeoque verborum strepitum & copiam, distractis ad alia cogitationibus, non solum nihil proficere, sed & ob abusum rei sanctissimæ, & ob irreverentiam erga Divini Numinis omniscientiam & omnipræsentiam, vitiosam esse, ut proinde ad pias preces necessario requiratur attentio, sive, ut dici solet, *devotio*: majus tamen & sublimius aliquid sub *orationis mentalis* titulo, ejusque primario apotelesmate, i. e. in *contemplatione* invenisse sibi visi sunt, a multis seculis, sive Patres quidam, quos vocamus, Ecclesiæ, Gnosticorum impiæ jactationi veram & salutarem γνῶσιν oppositurі, sive Anachoretæ & Monachi, ex quibus, qui labore manuum vacabant, omne otium suum in studio isto vel meditandi, vel contemplandi transigebant. Et primus quidem, qui vel rem ipsam, vel *artem* & disciplinam tradidit, *Dionysius* quidam celebratur, *quem* olim crediderunt Atheniensem illum senatorem, *sive* Areopagitam esse, qui ex D. Pauli concione Act. XVII. 34. ad Christi fidem pervenit. Secuti sunt postmodum

modum ejus methodum alii, fuitque quædam inter Theologos superiorum seculorum æmulatio, ut alii dogmatum subtilitatem, alii meditationis & contemplationis sanctitatem sectarentur; illi *Scholasticorum*, hi *Mysticorum* cognomine insigniti. Verum post Reformationem religionis, ante annos hos centum & septuaginta, quemadmodum de aliis multis circa fidem & cultũ capitibus, ita & de Theologia illa Mystica, in sententiarum itum est divergia, & in Ecclesiis, quas vocarunt, Protestantium commendata illa tantopere, & in artem quandam redacta a religiosis & monachis contemplatio, suspecta haberi cœpit: sive quod deprehenderent Reformatores, falso antiquitatis titulo illam niti, & *Dionysium* istum non Areopagitam, sed alium longe juniorem Apostolicis temporibus esse; sive quod illusioni gloriationem de abstracto mentis cum Deo commercio periculosissime expositam esse crederent; sive denique, quod singularis prærogativæ & meriti in alios Christianos redundantis affectatione, ab ordine monastico excogitatam arbitrarentur. E contrario, qui veteribus institutis sub autoritate Romanæ Hierarchiæ institerunt, tanto magis niti voluerunt, ut mysticum illud, quod vocabant, exercitium meditationis & contemplationis, magis magisq; excolerent: eamq; operam non viri tantum magno numero, ut ex libris constat, impenderunt, sed eorum industriam aut sanctimoniam fœminæ etiam æmulatæ sunt, inter quas maximum nomen & sanctitatis characterem, decreto Pontificio, superiori seculo adepta est *Teresia*, ordinis *Carmelitici*, qui dicitur, reformatrix. Fuerunt & ex Protestantium partium Theologis, qui ex Mysticorum libris seligenda & imitanda esse existimarunt, absque superstitionis & illusionis periculo, non pauca, & Lutherum præivisse sibi hactenus indicarunt, qui aliquot Mysticorum libros, cum Scholasticorum ariditate scilicet comparatos, pietatis nomine elogiis suis dignatus est, inter quos fuit, ut notum est, *Taulerus*, & Autor libelli, qui *Theologiæ Germanicæ* nomen præfert. Alii ultra limites sobriæ Theologiæ evagati, in Enthusiastarum errorem lapsi sunt, ut in Misnia nostra *Valentinus VVeigelius*, nonnullique alii recentiores, quos hic percensere non est opus. Egregiam de origine *Mysticæ* Theologiæ, ejusque usu & abusu informationem, ex nostratibus præstitit Vir Clarissimus, nostræque Academiæ, dum viveret, decus singulare, *Jacobus Thomasius*, edito anno 1665 *Schediasmate historico, de Philosophia Gentili, Gnosticorum* ha-

hæresi, & Theologia mystica, libello profecto aureolo, dignoque qui recusus in plurium manibus versetur. Multum etiam lucis afferent, quæ *libro* de *Christianismo*, Germanice edito, & in Actis nostris anno 1685, p. 343 commendato tradidit, gravissimis non in litteras minus, quam Rempublicam meritis illustris Dn. *Seckendorfius* lib. III. c. VIII. §.7. & in Additionibus. Exculta vero, ut dicere cœpimus, in Ecclesia Romana ex instituto suo magis magisque, (ut ex librorum, variis linguis, præsertim in Gallia editorum copia judicare licet) Mystica illa, sive contemplativa vel doctrina vel praxis, annis proxime præteritis dissensum peperit, de quo ex diurnis vel hebdomaticis rerum novellarum relationibus aliquid inaudivimus, indicato quodam D. *Michaele de Molinos*, qui ob errores in hac ipsa mystica Theologia censuram Pontificiam incurrerit. Sed nonnisi paucos ante menses Molinæi vel Molinosii istius liber nobis allatus est, Italica lingua, (quanquam Hispanica prius scriptus esse perhibetur) sub titulo, *Guida Spirituale*, sive *Manuductio animæ solutæ vel extricatæ per viam interiorem, ad acquirendam contemplationis perfectionem, divitemque internæ pacis thesaurum.* Nacti autem sumus duas editiones, quarum prior Romæ prodiit anno 1681, quæ quarta dicitur, & a typographo *Michaele Hercule*, Cardinali *Carpegnio* dedicata est; altera Venetiis anno 1685 recusa. Prolixæ & honorificæ commendationes libro in Romana inprimis editione præfixæ sunt; *Martini* nempe *Ybannez*, Archiepiscopi Rhegii Calabriæ; *Francisci Mariæ de Bononia*, Generalis Ordinis S. Francisci; *Dominici a S. Trinitate*, Generalis olim Carmelitarum; *Martini de Esparza* e Soc. Jesu, Theologi in Congregatione Romana rituum & inquisitionis; *Francisci Gerez*, Capuccini, ordinis sui Definitoris Generalis, omnes etiam Majo & Junio anno 1675 datæ: tum *Jacobi* Archiepiscopi Panormitani in Sicilia mense Jun. 1681. Accessere etiam approbationes ordinariæ Magistri Palatii, ejusque Vices gerentis, & præfatio a quodam *Carmelitarum*, ut videtur, *Provinciali*, *Johanne de S. Maria.* Hæc præsidia tamen omnia (ut intelleximus) a censura tutum non præstiterunt Autorem.

Oppositus autem huic Molinæi libro est, quem referendum hic suscepimus, tractatus *Pauli Segnerii*, eadem lingua facunde & subtiliter scriptus; præmissa itidem concessione Generalis Jesuitarum Præpositi

siti *Joh. Pauli Olivæ*, & Vicarii Archiepiscopi Bononiensis. Controversiæ cardo in hoc vertitur, quænam ex duabus, quas *directores conscientiarum, & Patres confessionarii* commendare solent, methodis viæ Spiritualis, *meditatione* nempe & *contemplatione*, alteri præferenda sit. De hoc disputari in utramvis partem licuisse, non erat forte quod dubitaretur; sed Molinæus iste ita defendisse visus est *contemplationem*, ut *meditationi* plus justo detraheret, talibusque vel rationibus vel phrasibus uteretur, quibus non tantum ab adversario hoc refutari, sed & Romæ condemnari tandem, ut fertur, meruerit. Ignotum tamen nobis est, an illi ob hunc solum, quem indicavimus, libellum (cui & alius de *quotidianæ communionis utilitate* adjectus est,) an ob alia vel scripta, vel facta censura incubuerit. Annotabimus interim aliqua, quæ in Molinæi doctrina Segnerius rejicit.

Conveniunt sic satis in definitione & distinctione meditationis, & contemplationis. Molinæus in allegati libelli præfatione *Meditationem* esse ait, *cum intellectus mysteria fidei attente considerat, ut veritatem eorum agnoscat, ideoque de singulis eorum partibus differit, ad movendos voluntatis affectus. Contemplationem* autem vocat, *quando anima veritatem, sive per habitum ex discursu acquisitum, sive per divinum lumen cognovit, oculosque fixos in ea tenet, illamque jam sincere in quiete & silentio intuetur, ita ut amplius ei opus non sit consideratione, discursu aut alia probatione, qua voluntatem ad amorem convincat, sed veritatem admiratur, & in ea pendet.* Hæc, ait, est *oratio fidei, oratio quietis, recollectio interior, sive contemplatio.* Dein differentiam inter *acquisitam* & *infusam* operosius explicat, & hanc verbis Teresiæ describit, effectumque ejus ex Hugone Cardinale notat esse *subjectionem voluntatis nostræ sub voluntatem divinam*, sive *pacem & quietem voluntatis nostræ, ejusque conformitatem cum divina.* Segnerius hæc fere transiens, reprehendit prooemium Molinæi, in quo illos tantum contradicturos, damnaturosque esse doctrinam suam pronuntiat, qui eam aut non intelligant, aut non sint experti. *Sic asylum sibi semper*, ait, *apertum tenent, in quod rationibus convicti, sese recipiant:* quæ annotatio adversus alios quoque, mysteria, nescio quæ nobis obtrudentes, & eodem gladio ancipiti commenta sua defendentes, usui esse potest. Monstrat inde ab initio Autor extrema, sive abusus, tam meditationis, quam contemplationis. Et in illa quidem per

per defectum aberrare eos, & minus juste facere ostendit, qui finem in ipsa meditatione quærunt, nec per eam tandem ad quietem, sive fruitionem Dei, qualis in hac vita possibilis est, ascendunt. In altero extremo per excessum peccari ab iis, qui transilire quasi gradus meditationis velint, & statim cum Mose in apicem montis, in caliginem in qua est Deus, i. e. in contemplationem penetrare. Et quoniam hanc methodum extollit commendatque Molinæus, Dionysii illius mystici dicto quodam innitens, alio sensu hunc explicat Segnerius cap. 2, mediam vero ipse viam cap. 3. indicat: nempe, si Deus meditantibus quietem illam in contemplatione concedit, ut illa dilato meditandi labore utantur: si non concedat, ad laborem illum redeant; ariditatem itaque & inertiam tolerent quidem, sed non foveant, aut magni faciant, ut docet Molinæus, semper quasi per saltum & neglectis mediis lectionis, meditationis, & precum, soli contemplationi inhærere suadens. Præcipua inde argumenta istius persequitur Segnerius, & quia ille ex regula Apostolica, *manendum cuiq; esse in vocatione sua*, ratiocinatus, *contemplantem* negat *ad meditationem debere redire, quia a statu in statum* non est transeundum; ostendit hic, non fieri talem transitionem, sed tantum *ab actu in actum*. Improbat igitur effatum Molinæi: *quod qui ad contemplationem vocatus est, sive acquisitam, sive infusam, demittere se denuo non debeat ad meditationem, sub prætextu humilitatis: habere enim mille humiliandi se occasiones, etsi non exeat ex statu suo, licet aridissimam & desolatissimam eam esse deprehendat* Improbat etiam regulas ab illo propositas, per quas ad contemplationis apicem perveniri possit; quia quæ ex mera gratia Dei conceduntur, legibus ejusmodi constringi non possint. Hæc fere *parte prima* habentur. *Parte secunda* refutat Molinæi dogma, quod Deus tantum in *abstractissimo conceptu* objectum sit contemplationis, præteritis nempe attributis ejus essentialibus, negatque *Thomam Aquinatem* ita sentire; minime vero omnium excludi debere Christi humanam naturam: sic enim renovari hæreticorum quorundam errorem, quem refert ex *Alvaro Pelagio* de planctu Eccles. lib. II. c. 52 his verbis: *Asserebant quod esset imperfectionis eisdem, si a puritate & altitudine sua contemplationis tantum descenderent, quod circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent.* Impugnat etiam ob impossibilitatem aliasque rationes aliam Molinæi legem, quod *contemplantes deponere necessario aut sopire saltem*

tem debeant, omnes imagines, omnes intelligentias, omnes affectus, negatque Thomam ita sensisse. Speciatim inventum noviter vocabulum *Intuitus fixi (guardo fisso)* repudiat & incantationi cuidam æquiparat, Bernardum citans, qui contemplationem definit *elevationem mentis in Deum suspensæ*, nempe per singularem Dei gratiam, non *seipsam suspendentis*. Reprobat etiam inventum istud, ob absurdum quod continere dicit, quasi in actu contemplationis homo nihil amplius agere debeat, sed solum agentem Deum pati; cum tamen gratiæ teneatur cooperari, neque superbiæ attribuenda sit illa cooperatio, sed obedientiæ. *Teresiæ* phrases & dogma, etsi fœminæ, doctoribus his novis præfert, monetque quam subjecta sit illusioni tanta de *figendo intuitu nostro* præsumtio, quamque convenientior omnium facultatum nostrarum obsequiosa applicatio. *Ita fiet*, ait, *ut quod non assequitur imaginatio, assequatur intellectus, & denique suavis affectus amoris.* Subjungit Thomæ sententiam, qui scripsit: *motus corporales exteriores opponuntur quieti contemplationis &c. sed motus intelligibilium operationum ad ipsam quietem contemplationis pertinent.* Vanitatis itaque accusat & pro ecstaticis habet excelsa vocabula, *denudationis voluntariæ actuum nostrorum, divulsionis, expropriationis, exspoliationis, evacuationis*, regulamque Thomæ laudat, qui insipientiam & tentationem Dei vocat, *expectare subsidia, in quibus se aliquis possit per propriam actionem juvare, cum bonitas divina sit, ut non omnia immediate faciat, sed alia moveat ad proprias actiones.* C. 7. cavere jubet eos, qui imaginationis actum a contemplatione removere volunt, ne in Ecclesiæ institutum impingant, sacrarum imaginum usu humanæ devotioni succurrere intendentis. Cap. 8. & 9. concursum intellectus & voluntatis ad contemplationem defendit, & autoritate & exemplo sanctorum. Moderatur postea c. 10. rigorem, quo statuitur, ad perfectionem Christianam, & ad finem orationi propositum perveniri non posse, nisi per contemplationem: addit vitæ activæ elogium, dubiumque esse fatetur, hæc ne an illa majora sanctitatis exempla in Ecclesia dederit; denique perfectius cum *Thoma* mixtum vitæ utriusque genus esse pronunciat, dictum Christi de Maria & Martha eo trahens, adscripto loco ex *Cajetani* Commentario in Thom. II. 2. q. 181. a. 1. & 2. *non dixit Dominus de Maria, quod optimum sibi elegit, sed quod optimam partem; melior enim est pars contemplativa, quam activa: sed utra-*

utraque parte melius est totum, i. e. ea vita, quæ & activa est, & contemplativa. Meditationem porro ab exemplo Sanctorum (quos vocant) *Philippi Nerii*, & *Caroli Borromæi*, commendans, calamum stringit c. 11. in adversarii dicta duriora, v. g. cum scripsit, quod *vulgus Christianorum non audeat ad puritatem illam fidei contemplativam assurgere, & quod Theologi jugum tot orationum vocalium, meditationum, oblationum sui ipsius, ad nauseam usque, Christianis imposuerint*. Maxime vero c. 12. invehitur in audaciam scribentis: *quid opus est continuo pasci nos mysteriis, miraculis, verbis Jesu Christi? alimenta quidem illa sunt animarum, sed non vita.* Opponit Christi dictum: *verba mea sunt spiritus & vita.* Joh. VI. 6. Persequitur & alia, quæ in eundem sensum, & adversus *importunas*, ut locutus est, *inciviles atque inutiles oblationes per preces quotidianas* Molinæus effudit, quasi *præsenti & omniscio Deo ea omnia frustra & inepte ingerantur.* Adscribit locum Augustini: *Ideo per intervalla horarum & temporum verbis rogare nos Deum, ut illis rerum signis nos ipsos admoneamus &c.* Modum etiam ex Thoma commendat, docente: *tantum durare debere orationem, quantum utile sit ad excitandum interioris desiderii fervorem; cum vero hanc mensuram excedit, ita ut sine tædio durare non possit, non esse ulterius protendendam.* Colloquia etiam orantis & meditantis cum Deo irriserat improbaveratque Molinæus, quasi impudentia & audacia, & ad convincendum Deum tendentia. Refutat hoc c. 14. *Parte* demum *tertia* ad quæsitum ab amico propius accedit, *utrum* nempe *patres spirituales, animas sibi concreditas rectius ad meditationem, an ad contemplationem deducant?* Summa responsi est, *neminem ad contemplationem infusam posse aut debere duci, quia sit purum donum Dei, quo* secundum illud Cantic. II. 4. *Rex introducit sponsam in cellaria sua.* Ad meditationem vero, ut & deniq; ad contemplationem acquisitam, quæ perfectio veluti est meditationis, secure & per gradus admoveri posse filios spirituales. Docet etiam, quomodò tractandi veniant, qui infusa jam potiti sint: ita scilicet, ut ab oratione non abstrahantur, nec in elationem mentis incidant. Quam rarum sit hoc donum, adducto loco *Bernardi Serm. 23. in Cant.* probat, & contraria jactantes superbiæ & falsæ persuasionis insimulat, cum præpostere & præcipitanter metam petant, neglecto quod percurrendum est stadio. Servandas postea cap. 2. esse tradit regulas a monasticæ vitæ auctoribus præscriptas, intra libertatis spiritualis modum, de meditatione in

certa capita distinguenda, & refellit objecta a Molinæo. Cap. 3. refutat, quod meditatio tantum dicatur *tyronum opus*, quodque sit *via exterior, per sensus; non interior, per contemplationem.* Rejicit autem hanc distinctionem ut novam & periculosam; statuitque meditationem quoque ad viam internam pertinere, allegans architectam meditationis & contemplationis Teresiam, quæ per similitudinem *castelli interioris* cor hominis meditantis descripsit. Monstrat etiam, quid sensus, externi licet, quos acerbi illi contemplationis magistri exclusos velint, conferant ad meditationem. Propugnat cultum externum, & inter Calvini hæreses refert, autore Maldonato, si dicatur, dictum Christi, de adorando Deo *in spiritu & veritate*, intelligi debere de *adoratione per solam fidem*: laudat Thomæ sententiam, qui Dominum loqui tradit *de eo, quod est principale in cultu divino, & per se intentum*, i. e. non excluso externo ritu: suspectam itaque habet formulam novorum mysticorum, qui *puram fidem* ad orationem & cultum adhibendam semper crepent, si ab illa separari posse aut debere putent alios virtutum spiritualium actus. *Caput V.* & ultimum occupatur in demonstratione utilitatis, quæ per externum cultum ad internum paratur, sive, *quid sensibilia conducant ad spiritualia.* Exemplum adfert de pœnitentia & disciplina Ascetica, item de imaginum usu. Concedit in sensibilibus non consistere veram devotionem, facere tamen illa ad eam promovendam: damnandum esse, qui in sensibilibus hæret, laudandum qui iis recte utatur. Negat itaque veram esse Thesin, *omnia sensibilia removenda esse ab eo, qui in via interiori ambulare cœperit.* Opponit Ecclesiæ, omniumque conciliorum, canonum & doctorum autoritatem. Additur succincta & accurata recapitulatio libri, cum professione humilis obsequii, quod censuræ sanctæ Ecclesiæ Autor defert.

EPISTOLA JOH. BROVVN, CHIRURGI NOsocomii D. Thomæ in Southvvark, ad unum e Secretariis Societatis Regiæ, de Hepate quodam manifeste & ad oculum glanduloso; scripta Londini, d. 15. Dec. 1685.

Ex Transact. Philos. Angl. M. Decemb. 1685, n. 178. p. 1266.

Figu-

Figuram hic tibi transmitto hepatis viri cujusdam, qui ex hydrope in nosocomio nostro occubuit, delineatam accurato studio *Dn. Faithornii*: quam cum ob curiositatem, dignam judicarem, quæ in Societatis Regiæ veniret notitiam, tibi eapropter communicatam volui. Homo fuit ætatis annorum 25 circiter, militia hoc in oppido functus inter chiliades Regias: morbum contraxerat ex multo aquæ potu, cum officii necessitas ipsum divagari haud sineret; ex frigore quoque male affectus, dum noctu excubias agendas habuerat. Fuit per aliquod tempus sub manu nostrorum Medicorum, ex quorum cura etiam tumores ipsius quandoque remiserant; veruntamen postea observatum est, methodum in aliis cum fructu adhibitam, hic quidem haud similem habere successum, tumoribus penes eum ut antea revertentibus, adeo ut nil fere consilii superesset, quam ut paracenthesis fieret. Quam operationem etsi valde periculosam fore judicaremus, cum ob anni tempestatem, tum quod ægrotus perquam emaciatus esset: *tamen ut eandem institueremus*, *ipse nos* sæpissime & maximo *studio sollicitabat*, *dum ob nimiam inflationem ne in lecto quidem* jacere absque molestia posset. Regulam itaque Hippocratis secuti, quæ vult in casu ancipiti præstare remedium anceps, quam nullum; satius duximus curam tentare, quæ nude saltem possibilis esset, quam ipsum certæ mortis expectationi relinquere. Consensu itaque ac directione Medicorum adhibitis, paracenthesis a me facta est die 14. Novembris nuper elapsi, cujus ope ab ægroto eduximus tres circiter sextarios seu pintas liquoris salsi, ac præterea intra quatriduum proximum tantundem: ast mane diei sequentis mortem obiit, cujus occasio, uti post dissectionem apparuit, ex parte fuerat mortificatio, quæ scrotum ejus ac penem occupaverat. Cæterum operatio ipsa peracta fuerat ad mentem ac placitum medicorum atque chirurgorum, qui ei adstiterant; levaminis quoque aliquid exinde tum quidem senserat ægrotus. Aperto cadavere opinor me 24. circiter aquæ mensuras (*quarts*) extraxisse. Largam in peritonæo habebat inflammationem: reliquæ omnes ejus partes intrinsecæ non multum alteratæ apparebant, hepate excepto, quod ipsum nunc describere adgredior.

Magnitudo ejus extraordinarii nihil habebat, quin potius solito minor videbatur: verum quod notatu maxime dignum fuit, (cujusque similem casum vix unquam ab ullo autore observatum existimo) haud

D 2 parum

parum quoque faciens ad confirmandam doctissimi Malpighii opinionem, hoc est: consistebat epar in concavis, convexis ac intrinsecis sui partibus e glandulis, quæ una cum vasis totam ejus substantiam absolvebant: his continebatur ichor subflavus, quasi tot essent pustulæ, iisque, ut arbitror, pars humoris biliosi insederat, tametsi alias jecur inter glandulas consuetum suum ac rubicundum haberet colorem. Intra vesiculam fellis reperimus calculum mollem ac friabilem: præter hæc vero cæteroqui nihil hac in parte consideratione dignum offendimus. Sectio hæc hepatis facta est coram Medicis nosocomii nostri, *D. Dawkins* ac *D. Briggs*, ut & *D. Tyson*, aliisque qui ex curiositate spectatores aderant, quos inter etiam adstabat *Dn. Faithorn*, a quo tum figura quam una nunc offero, delineata fuit. Ut adeo, cum hæc testimonio tam egregiorum judicum fulciantur, ulterius nihil addendum mihi sit, quam quod casus hic ab omnibus illis dignus fuerit judicatus, qui illustri Vestræ Societati repræsentaretur; quod proinde ex voto ipsorum facere *conatus sum, sperans hanc meam audaciam favorabiliter* exceptum iri, &c.

TAB. I. Fig. I.

Explicatio *Figuræ I.*

A A A describit glandulas in parte concava minoris lobi epatis.

B B B. Designat glandulas in concava parte *majoris lobi:* quæ utut variæ essent magnitudinis, in genere tamen minores multo offendebantur in minori, quam quidem in majori lobo.

C C C C. Delineat intrinsecam partem majoris lobi in epate, prout dissectum fuit.

D D D D D. Sunt *diversæ maculæ* nigræ, quæ insertæ apparuerunt inter hasce *glandulas*, ortæ probabiliter ex vasorum divaricationibus, divisis dum lobus his adapertus fuerat.

E. Vesicula fellis, colorem habens subviridem.

F. Vena Porta præligata cum Ductu Biliario.

G. Particularis glandularum congeries seu fasciculus, situs inter hanc & Venam Cavam.

H. Vena cava.

I. Pars Ligamenti Suspensorii.

Non

TAB. I. ad a. 1687. pag. 28.

Fig. 1.

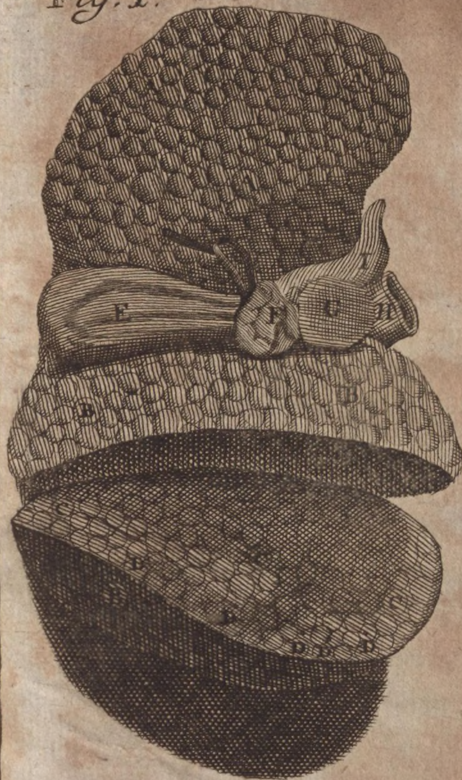

Fig. 2.

B. Sc.

Non exhibeo hic convexam hepatis partem, ut quæ, quantum ad glandulas modo descriptas, omnino eadem est cum concava utriusque lobi parte.

GIORNALE DE' LETTERATI DELL' anno 1686.

i. e.

Ephemerides Eruditorum, anni 1686.

Parmæ, apud Josephum Dall' Oglio & Hippolytum Rosati, 1686, in 4.

CUm *Romæ* non minus ac *Venetiis* Ephemerides Eruditorum Italicas non amplius continuari, doleret Orbis literarius, non defuerunt superiori anno Clarissimi Viri, qui *Parmæ* eas felicibus auspiciis pertexere aggressi sunt. Recensent ii, præter libros recens editos, *quicquid observationum rariorum aut ipsimet habuerunt, aut in* Diariis *legerunt* Parisiensibus, Londinensibus, *Belgicis*, *Brixiensibus*, *nostris*. Speciminis loco excerpere ex iis, & Latine reddita hic exhibere lubet, quæ de *Anaglypho* quodam æneo, in quo *Ælii Hadriani* vultum non obscuris indiciis sese opinantur deprehendisse, erudite commentantur. Dabit id ansam celeberrimo Antiquitatis Interpreti, regiæque in Gallia supellectilis nummariæ custodi *Rainsantio*, qui *Vitam Hadriani* ex nummis, marmoribus, aliisque id genus monumentis illustratam meditari fertur, ut sui de eo judicii copiam suo tempore Eruditis lubenter faciat.

RELATIONE DI UN BASSO-RILIEVO antico nuovamente ritrovato. i. e.

Relatio de Anaglypho Antiquo recens invento.

C*Um nuper* Illustrissimus Dominus Boscoli, *extructione palatii sui adductus, urbis nostræ plateam, quam* Borgo Riolo *vulgo dicunt, quæque non procul a Via Æmilia distat, suffodiendam curaret, incidebant cæmentarii in fundamentum antiquæ structuræ, quo perrupto, e-*

gestaque ruinarum, quas fecerant, materia, reperiebant Anaglyphum *ex ære fusum, cujus partes solidæ extantiores, tertia parte crassiores erant depressioribus. Referebat illud dimidiam partem anteriorem equi, cui insidet signum viri togati & laureati, cujus sinuata toga per sinistrum humerum eamque, quæ ei respondet, equi partem defluere cernitur. Operis antiquitatem ubi agnovisset, cujus modo meminimus,* Vir Nobilissimus, *musæo id suo instructissimo intulit, & ut illis quoque satisfieret, qui pulcherrimo venerandæ antiquitatis studio ducuntur, benigne nobis illud concessit, quo in* Diarium *hoc nostrum referretur, cui ipsam figuram æri incisam majoris lucis ergo junximus.*

TAB. I. Fig. II. *Destituitur equus crure dextro, jampridem defracto, quantum ex fracturæ loco conjicitur; nec illud uspiam reperiri potuit. Ipsum quoque brachium, quod toga exertum manum supinam atque explicatam porrigit, recentem sine dubio fracturam subiit, factam nempe a cæmentariis murum diffringentibus; unde plaga in hanc potissimum partem redundavit, quæ omnium facillime avelli potuit, cum leviter cætero operi affixa fuerit.*

Evidenter autem cognoscere licet, majoris operis has esse reliquias, constantis ex variis Anaglyphis firmiter affixis fundo ligneo vel potius æneo, uti patet ex fragmento clavi hærente in residua cruris dextri parte, itemque ex foramine, quod in ventre equi hujus deprehenditur. Occupabat is tabulæ quadratæ latus, ad hujus extremum quippe marginem positus, unde posterior equi equitisq; pars contecta quasi concipi debebat. Hinc supponi potest, figuram hanc habuisse alias, quæ illam præcesserint, aut comitatæ sint, aut honorifice quasi deduxerint, quamvis difficulter determinari queat, quale Actionis genus repræsentatum fuerit.

Observari meretur

1. Frenum *seu* frontale equi, *constans duabus ligulis a maxillis ad os protensis, itemque alia a medio frontis, ad nasum descendente, & vinculis suis cum supradictis supra oculos & circa os connexa, nequicquam tamen supra aures adstricta, cui quidem simile non unum videre est in* Columna Trajani, *juxta effigiem abs* Rosso *Romæ æri incisam, & speciatim quidem fol. 34. 66. 67. 74. 76. 83. quemadmodum alias ibidem spectare licet freni genus cum ligula illa media f. 83. Unde videtur concludi posse, apud veteres Romanos variam diversamque freni vel* frontalis *formam fuisse.*

2. Fi-

2. *Figura viri* togati *equo insidentis*; *cui simile vel versatissimis in hoc studio vix reperire licebit, sive in nummis, sive in marmoribus, ubi si qua figura equo insidens habetur, paludamento semper, aut chlamyde aliave militari veste induta est. Hinc rarissimum est illud numisma, cujus paragrapho ultimo mentionem faciemus.*

3. Ornamentum *aliquod, quo eques tarsum pedis sandalio antiquo calceati cinxit, quod illuc collocatum videtur, ut pedem a sordibus defenderet, aut ob aliam ejusmodi causam; neque tamen adhuc observatum est ab eo, qui* de calceis antiquorum *scripsit.*

4. *Cum Veterum equi phalerati ornamentum pectorale habere soleant, quod communiter ante pectus pependit, illud heic non comparet. Supponi tamen potest, constitisse illud materia perditu faciliori, uti* habenæ, *quarum nulla apparent vestigia; exemplum tamen equi pariter pectorali destituti suppetit* in Columna Trajani, *fol. 28.*

Cæterum cum actio exhibita in hoc Anaglypho (in quo tamen corona Imperatoria *Imperatoris effigiem indubie arguit) referri queat nec ad* profectionem, *neque ad* adventum, *neque ad* decursionem, *(quales scilicet actus a togatis fuisse celebratos, non est verosimile,) neque ad* triumphum, *in quo triumphator semper curru vehi solebat, uti* Bulengerus, Panvinius, *cæterique, qui de* Triumphis *scripserunt, ostendunt; Eruditis considerandum proponitur, numne ad* adlocutionem *referre liceat, quod suadet sinistræ quædam elevatio, qualis in manu* Getæ *deprehenditur in numismate illo, quo* Adlocutio *hujus Imperatoris exprimitur. Et quanquam talis actio plerumque ex* suggestu *edi sueverit, notum tamen est, interdum eam ab Imperatore in equo peractam, prout observat* Oiselius, *occasione numi cujusdam* Hadriani, *in quo ex equo ad cohortes concionatur. Nec obstat porro, Imperatorem in ejusmodi occupationibus semper pene chlamydatum conspici. Neque enim deest exemplum* togæ *in* adlocutionibus *militaribus usitatæ, ut ex numo* Caligulæ *liquet, in quo togatus ex suggestu Legionem fulminatricem adloquitur.*

Referre quodammodo videtur vultum Hadriani, *quamvis rem certo nolimus affirmare, eorum judicio eam relinquentes, quos magis occupatos habet Antiquitatis studium. Facit tamen hoc ad revocandum in memoriam equum illius Imperatoris* Borysthenem *dictum, quo in venatione utebatur, potuitque ad alia quoque uti, quemque adeo amavit,*

vit, ut, quantum de illius morte doleret, monstrare voluerit, dum monumentum statuit, & epigramma in eum condidit; quod a Dione *L. 69. his verbis refertur:* τὸ δὲ περὶ τὰς θήρας σπουδῆς αὐτοῦ καὶ ὁ Βορυσθένης ὁ ἵππος, ᾧ μάλιστα θηρῶν ἠρέσκετο, σημεῖόν ἐστιν. ἀποθανόντι γὰρ αὐτῷ καὶ τάφον κατεσκεύασε, καὶ στήλην ἔστησε, καὶ ἐπιγράμματα ἐπέγραψεν. *Quæ ex versione* Leunclavii *Latine ita sonant:* Magno autem argumento est, eum studio venandi delectatum fuisse, quod Borystheni equo, quo libenter in venationibus utebatur, mortuo monumentum ædificavit, erexitque columnam (*alii*, pilam, στήλην,) inscripto epigrammate.

Ultra modo dicta non possumus non observare cum Ezechiele Spanhemio, *de Præst. & usu numism. Diss. 9. insignia quædam* Hadriani *numismata, præter illud quod ex* Oiselio *adduximus, fidem facere, Imperatorem hunc diversos exercitus ex equo adlocutum esse; illud vero cumprimis, cujus ectypon affert, in quo legitur* EXERCITUS CAPPADOCICUS, *cerniturque Imperator* togatus, equoque vectus *exercitum illum* adloqui. *Id quod superius dicta mirifice comprobare videtur.*

BIBLIOTHEQUE UNIVERSELLE & Historique de l' année M. DC LXXXVI. i. e.

Bibliotheca Universalis Historica, Anni 1686.

Amstelodami, apud Waesbergium, Boomium & Van Someren, 1686, in 12.

NOvis Eruditorum Ephemeridibus *Parmensibus* novas subnectimus *Amstelodamenses*, eodem anno parique instituto adornari cœptas. Triennium prope elapsum est, ex quo *Roterodami* in Hollandia evulgari cœperunt, autore Viro Clarissimo *Petro Bælio* Historiarum & Philosophiæ Professore, EXCERPTA REIPUBLICÆ LITERARIÆ. Sic enim operis sui titulum Gallicum: *Nouvelles de la Republique des Lettres*, Latine vertendum esse, ipsemet docuit in *Epistola ad Theod. Jansonium ab Almeloveen*, calci *Conjecturarum Joh. Deckherri de Scriptis Adespotis*, Amstelod. 1686 tertium editarum, adjecta. Ne vero princeps totius Belgii emporium, *Amstelodamum*, com-

commercio sibi litterario ab æmula dudum urbe palmam præreptam doleret, fuerunt anno superiori *Viri* quidam *eruditissimi*, qui Amstelodami novum genus Ephemeridum Literatorum exorsi sunt, nomineque BIBLIOTHECÆ UNIVERSALIS HISTORICÆ, ab aliis in *Italia*, *Gallia*, *Anglia*, *Germania* publicari solitis distinxerunt. *Universalem* vocant, quod libros, quotquot comparari poterunt, & quacunque lingua recens editos complecti ea constituerint. *Historicam* autem, quod librorum summam atque argumentum, absque ullis censuris aut præconiis, more Historicis a partium studio alienis recepto, recenseant. Tametsi vero Bibliothecæ hujus Auctoribus non minus, quam Parmensis Diarii conditoribus nomina sua reticere visum fuit, publica tamen fama ex illorum numero esse perhibetur Vir literatissimus, *Johannes Clericus*, Ebræarum literarum inter Remonstrantes Amstelodamenses Professor, cujus, cum *Davidis Stephanique Clericorum* opuscula cum annotationibus, itemque *Judicia Theologorum Hollandiæ de Rich. Simonis Critica Veteris Testamenti* edidisset, mentionem fecimus pag. 232. Actorum 1685, & p. 432. 440. Act. 1686: *Judiciorum* etiam adversus Prioris Bollevillani responsum *Defensionem* latius commemoraturi, quam primum *R. Simonis Replicam*, quam sub prælo gemere, nuperæ Amicorum literæ retulerunt, videre nobis contigerit. Ut vero & hujus novi operis nonnullum Lectori Benevolo specimen præbeamus, ea hic, quæ *Bibliothecæ* Tomo I. mense Febr. num. XV. a pag. 218. ad 236. de *Coccejanorum dogmatibus* ex libro Belgico superiore anno recuso, & Coccejanæ Theologiæ Systema complexo, recensentur, quæque & nostris ex *P. Allinga*, Cocceji sectatore, A. 1682. p. 163, 313, & ex ejusdem adversario, *M. Leydeckero*, A. 1683, pag. 47. excerptis, lucem aliquam fœnerari poterunt, Latine versa non dubitamus subjungere.

LEERE DER VVAARHEID
Die na de Godzaligheid
is, &c. i, e.

Doctrina Veritatis, quæ est secundum Pietatem, digesta ordine naturali conformique revelationi Scripturæ Sacræ, a G. BODAAN Ministro S. Evangelii Amstelodamensi.

Pars I. & II. in 4. Anno 1686.

Amstelodami, apud Petrum & Abrahamum Van Someren.

Quotquot exterorum de Coccejo nonnihil ejusque discipulis audiverunt, rogant sæpius, quænam vera sit scholæ ejus sententia. Gallica quidem lingua scriptum, quo ea exponatur, nondum videre contigit: præstare vero hoc Bibliotheca nostra poterit, quia complures harum provinciarum theologi, Cocceji vel olim auditores, vel sectatores hodie, libros Belgice de ea aut Latine perscribunt. Hinc nos methodi, qua isti theologiam explicant, *quoddam edituri specimen*, *beati Domini Bodaani opera* selegimus, eo quod, præterquam quod autor magnæ vir existimationis, ac Amstelodami verbi minister fuit, liber hic satis clarum copiosumque est theologiæ systema; tametsi morte interceptus autor, perficere opus non potuit. Speramus tamen fore, ut occasionem brevi nanciscamur ea proponendi argumenta, quæ hic quidem a Bodaano tractata non sunt.

Exposita generatim studiorum suorum ratione, specialius persequitur Autor, quomodo sibi theologiæ justam ideam comparaverit. Distinguit initio testamentum a fœdere. Testamentum ipsius sententia est *voluntas Dei libera & immutabilis, qua certis hominibus certa bona dare in hæreditatem statuit.* Fœdus *Dei cum homine contractus* est, *quo ex mera bonitate homini se devinxit ad benefaciendum summeque beatum eum reddendum, certis conditionibus; adjectis minis severissimis, si qui eas violaverint.* Hasque conditiones Scriptura legem vocat testamenti & fœderis.

Deus, ut modo ageret suis perfectionibus congruo, eum quidem creando homini inspirare animum debuit, qui posset ipsum cognoscere, eamque voluntatem, quæ amare eum valeret: attamen eundem relinquere liberum, ut rationalis hæc creatura electionis amore eum diligens, eumque finitis bonis omnibus præferens, jus haberet peten-

petendi summi boni, sibi ex fide justitiaque Dei contrahentis debiti. Hoc est, quod Scriptura vocat *legem* & *fœdus operum*, quo contrahentes veluti partes sunt Deus, spectatus ut creator legislatorque, & homo, in quantum liber illuminatusque perfecte est in rebus æternam felicitatem concernentibus. Conditiones sunt amor Dei & proximi, *Matt. XXII, 37. 39:* promissa, vita & beatitudo, *Rom. X. 5:* minæ, mors & maledictio, *Gal. III, 10. 12.* Ast postquam in peccatum prolapsus fuisset homo, fœdusque adeo operum, vitam nonnisi servata perfecte obedientia promittens infregisset, æternum illud bonum rebus sic habentibus adipisci nullatenus potuit. Elucet vero ista hominis ex operum lege salvandi ἀδυναμία ex quinque capitibus. I. jure excidit exposcendi vitam, tanquam debitum; violatis quippe iis conditionibus, sub quibus promissa fuerat. *Rom. III, 10. Gal. II, 16.* II. peccatum & concupiscentiæ sensuum, cor hominis ejusque affectus, ac universas animæ facultates magis magisque suo imperio subjecerunt, adeoque *Rom. VII.* obnoxium *reddiderunt omnibus maledictionibus quas fœdifragis Lex minatur. III. ut intelligeretur, quam longe remoti essent homines a perfecta justitia, & a spe salutis ex fœdere operum;* voluit Deus, ut ii, quibus favebat præcipue, mortis sese reos quotidie declararent infinitis sacrificiis ac ritibus, *Col. II. 14.* IV. morte punivit omnes homines, *Rom. VIII, 10.* V. verbo: status, quo versatur hodie genus mortalium, perfectæ cum Deo unioni adeo adversus est, ut eos, quos beatos vult reddere, necesse habeat resuscitare, iisdemq; dare corpus incorruptibile, spirituale, cibo amplius & potu, vel ulla sensuum voluptate, haudquaquam indigum. Hic est ultimus gradus abrogationis legis operum, & quæ sequuntur eam.

Verum enimvero etsi homo reus mortem meruerat subitam, quam interminatus erat Deus, simulac pactum *frangeret, Gen. II, 17:* maluit tamen Ens hoc summe bonum terminum quasi protrahere, aperire portam pœnitentiæ, novumq; æternæ vitæ jus concedere. Ista vero mora novumque jus, novum simul fœdus clarissime supponunt; fœdus nempe gratiæ, quod cum primo patre nostro post lapsum Deus pepigit, *Gen. III, 15.* quodque sequentibus seculis clarius clariusque revelavit indies. Contrahentium partes sustinuere *Deus*, ut misericors & salvandi potentissimus: ac *homo*, ut reus & servus peccati, nec liber amplius & innocens. Conditio fides est per charita-

tem operosa, vel fiducia, qua Deum credimus potentissimum esse, salvandi eos, qui appropinquant ei & obediunt, *Hebr. XI.* Bona promissa sunt 1. liberatio a peccato & maledictione legis, 2. jus ad vitam æternam, 3. sanctificationis spiritus, 4. spes gloriæ, 5. salus & perfecta cum Deo post mortem resurrectionemque unio. *Joh. III, 36. 1. Joh. V, 11. 12. Rom. V, 1. 2. 16. 18.* Comminationes non credentibus factæ, mors sunt & condemnatio. *Joh. III, 18. 36.*

At enim vero Deus, ipsissima illa justitia, sontem insontem non reputat, *Exod. XX.* summisque suis perfectionibus communionem habere cum maligno & peccatore prohibetur, *Habac. I, 13.* nisi ad minimum 1. ab aliquo ex amore in Deum & proximum sufferatur legis maledictio, 2 Creatoris renovetur imago in homine, & 3 nisi is inposterum perfectam præstet obedientiam. Ut ergo oscularentur sese invicem pax & justitia, mediatore opus erat inter Deum & homines. Ac adeo fœdus gratiæ necessario supponit aliud, illud nempe *Consilium pacis inter Dominum exercituum & Virum, cujus nomen Germen est, Zach. VI, 12. 13.* inter Patrem & Filium, quo huic ille regnum testamento quasi tradidit, *Luc. XXII, 29*: gentes dedit hæreditatem ei, & possessionem terminos terræ, *Ps. II, 8.* & promisit ei posteritatem numerosam, regnum diuturnum atque felicissimum, & benedictionem cœli super labores ejus, *Es. LIII, 10*: hac lege, ut portaret maledictionem legis, *animamque suam daret antilytron pro multis.* Acceptavit has conditiones Filius, dicens sub ingressum in orbem: *ecce, venio, Deus, facturus voluntatem tuam, Ps. XL, 8. 9. Hebr. X, 5. 8.* Hinc *se exinanivit ipse, factusque est obediens, usque ad mortem crucis, Phil. II, 7. 8.*

Etsi autem bona a Jesu Christo populo suo acquisita, omnibus temporibus quoad essentiam eadem sunt; observatur nihilominus, Deum ea dispensasse diversimode, secundum varias vitæ fidelium ætates. Patriarchas ante Mosen tam tranquille vixisse advertimus, & adeo Deum confidenter accessisse, ac si facta jam esset peccatorum expiatio: fideles contra, a Mose usque ad Jesum Christum, jugo observationum, abstinentiarum, purificationum, sacrificiorum &c. intolerabili gravatos, constrictosque fuisse inspectione magistrorum & rectorum severiorum, ad quos respicere cogebantur in omnibus, quæ legem hanc, carnaliaque hæc præcepta attinebant. Tandem vero cum fideles ab

ad-

adventu Salvatoris mundi, cerimoniarum sarcina, magistrorumque servitio essent liberati, cœlestem hunc doctorem e singulis gentibus venisse auditum, adoratumque eum in spiritu & veritate deprehendimus.

Hæ sunt diversæ illæ œconomiæ, quas Scriptura Vetus & Novum Testamentum appellitat. Vulgo creditur, vetus testamentum fœdus esse operum, & novum gratiæ; sed ea præconcepta est opinio, nostri Autoris sequentiumque easdem hypotheses theologorum judicio. Vetus Testamentum institutum fuit in Sinai, *Gal. IV, 24*: at fœdus operum multo est antiquius, quippe quod jam in terrestri cœpit paradiso; quandoquidē Deus nonnisi propter se creare hominem poterat, neq; summū ei bonum promittere, nisi sub lege perfectæ obedientiæ. Nequaquā hoc est illud fœdus, quod in monte Sinai renovatum fuit; quoniam id homini peccatori jam prævaricato, & a demandata perfectione longe alieno salutem procurare non poterat. Apparet alias, quod Deus fœdus cū Abrahamo, cui *Chaldæa exire jusso, terram Canaan se posteritati ejus hæreditatem daturum promiserat, Gen. XII, 1-3.* pepigerit: quod confirmavit etiam circumcisionis sigillo, se mundi hæredem fide eum redditurum simul pollicitus, *Rom. IV, 13.* omnibusque terræ nationibus benedicturū in semine ejus, Christo, e lumbis ejus prodituro, *Gen. XVII, 1-14. & Gal. III, 16.* Quod ipsum fœdus innovatum fuit in Sinai, cum elapsis annis CCCCXXX in eo esset, ut primam ejus impleret promissionem. Vetus ergo testamentum *voluntas* erat *Dei immutabilis, qua se obligavit ad dandam posteritati Abrahæ terram Canaan in hæreditatem, ad adventum usque Messiæ ibi permansura.* Codicilli instar erat, quo velut auctarium his, qui jam gratiæ fœdere comprehensi erant, ditionem Deus dabat divitem commodamque, & cuncta beneficiorum temporalium promittebat genera, si obediverint legibus; sin minus, ejecturum se istos fertili hac regione, totiusque mundi execrationem redditurum comminabatur, *Lev. XXVI, 2-39.* Hoc, inquam, verum erat Testamentum, simulque Vetus Testamentum, quoniam mors Messiæ abolere illud debebat, *Hebr. VIII, 13.*

Cæterum sine dubio quis quæsiverit, quid hi doctores legem ceremonialem fuisse putent. Tantum abest, inquiunt, ut ea fœdus sit, ut potius castigatio sit infracti fœderis, ac *pœna* peccati vitulo aureo confecto ab Israelitis admissi. *Cujus sententiæ veritatem sibi persuasuris,*

vel id unum, ut illi volunt, conſiderandum eſt, quam longe aliter Deus erga hunc populũ geſſerit ſeſe ante, quam poſtquã hoc in crimen incidit. Acquieſcebat prius Deus publicata lege morali, ceu ſanctitatis regula, ad quam conſortibus fœderis gratiæ aſpirandum erat: non vero, ceu rigida lege fœderis operum indulgentis nihil, vitamque non promittentis, niſi eam exacte promerentibus. Videmus potius promiſiſſe Deum Iſraelitis in decalogo, velle ſe Deum eorum eſſe, hoc eſt, faventem iis, & ſe timentibus præbiturum miſericordiam. Hæc ergo lex eo fine lata fuerat, non ut eos in deſperationem ageret, ſed ut officii admoneret, cui obnoxii ſunt intraturi in fœdus gratiæ. *Dederat illis ſua ſabbata in ſignum, quod eſſet Deus & ſanctificator eorum. Ez. XX, 12.* Præſcripſerat fabricam tabernaculi, & quæ eo ſpectabant, unctionem Aaronis filiorumq; ad exercendum ſacerdotium, teſtaturus, velle ſe eſſe Dominum Deum eorum, in medio eorum permanere, eosque ſolari typis iſtis & amoris ſui pignoribus, *Exod. XXIX, 42-46.* usque dum Meſſias expectatus, Dominusque quem quærebant, veniret ad templum ſuum, *Malach. III, 1.* Poſtquam vero *Iſraelitæ fœdus hoc idololatria* violaſſent, *Jer. XXXI, 32.* etſi Deus Moſis precibus id dederat, ne deleret eos funditus: nihilo ſecius punivit crimen illud ſeveriſſime. *Dedit illis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent, Ezech. XX, 25.,* eo quod conſiſterent omnia in externis, quæ etſi ſervatu erant neceſſaria, non tamen ſanctificabant animam, nec tranquillabant conſcientiam. Deinde dejiciendi eorum faſtus cauſa, Judices *Deorum* conſtituit titulo, *Exod. XXII, Pſ. 82.* quos conſulere neceſſe erat, quotiescunque dubium circa obſervationes iſtas oriretur, quique jure gaudebant prævaricatores puniendi.

En hoc, ſecundum eos, proprie eſt vetus teſtamentum a Chriſto abolitum, ut aliud excellentiora promiſſa complectens inſtitueret, *Hebr. VIII, 6.* Hoc Nov. T. definit autor *voluntatem Dei immutabilem dandi velut auctarium, hæredibus fœderis gratiæ, a Chriſti aſcenſione ad finem usque mundi viventibus, bona & beneficia ſpiritualia, loco temporalium & terræ Canaan.* Contrahentes ſunt ab una parte æternum illud Numen, veriſſimum atque fideliſſimum; ab altera parte, electi ex omni gente, omnes nempe in Chriſtum Jeſum credituri, Judæi & Græci. Conditio his promiſſionibus annexa non eſt amplius fides generalis in Dei miſericordiam, & promiſſum illum redemtorem, ſine diſtin-

distincta ejus notitia: sed *fides determinata* in Jesum filium Mariæ & Dei, natum Bethlehemi, mortuum, resuscitatum, verum illum Jesum, Salvatorem perfectum, unicum nunc regem, pontificem, supremumque doctorem ecclesiæ, exclusis omnibus diis nuncupatis, magistris scilicet istis & prisci populi doctoribus, utpote qui sunt principatus illi ac potestates, quas autoritate sua exspoliavit in cruce. *Col. II, 15.*

Comprehenduntur vero bona novo testamento propria illo Dei promisso *Jer. XXXI, 33. 34.* Ad primam quidem loci hujus lectionem fatetur Autor credidisse sese, quod non magis ad Christianæ Ecclesiæ, quam Judaicæ fideles bona ea pertineant. Enimvero addit, considerata pressius duorum testamentorum natura, nec non vi vocum prophetiæ hujus, secundum expositionem Apostoli ad Hebræos pensitata, facile deprehensum iri, quam eminenter novæ œconomiæ hæredibus ea competant. I est: *dabo legem meam in medio eorum.* Durante œconomia Mosis, spissa ceremoniarum nube involuta erant salutis mysteria, promissaq; obscuro velo velut facies Mosis obtecta, sed tempore Evangelii *Jesus Christus*, *ærumnæ ejus*, *mors*, *justitia & merita clare sunt proposita*; idem ipse in medio nostri est suo spiritu. *2. Cor. III, 18. 1. Thess. V, 5.* II: *scribam legem meam in corde eorum.* Confirmaverat Deus vetus testamẽtum, data Israelitis lege tabulis inscripta lapideis, sed lex hæc & infinita in ipsorum gratiam facta miracula, eos non converterant, *Deut. XXIX, 23. 24.* Parum adeo urgebantur promissiones divinæ de Messia & remissione peccatorum, quæ solæ ingens istud opus efficere possunt, ut potius eæ proponerentur ænigmatica ratione, qua cor movere non poterant: cum contra legis operum comminationes implerent aures. Sed postquam nunc Jesus Christus peccatoribus est propositus, ut ἱλαστήριον per fidem in suo sanguine, amor iste Dei, qui dedit nobis proprium filium, cor penetrat, suavique violentia mentem ad reddendum Deo amorem attrahit, Bodaano loci hujus expositionem confirmante ex *2. Cor. III, 4. 5. 6.* III: *Ero eis in Deum, & ipsi mihi erunt in populum*, hoc est, secundum autorem nostrum: *ego benedicam illis, & reapse ostendam, complendis meis promissionibus ipsaque veritate post figuras exhibenda, me esse* Deum *illum*, *qui fœdus cum eis pepigit.* Huc refert *Gen. XVII, 8. Levit XXVI, 12.* Ita ergo, subjicit autor, phrasis hæc sese habet, ut illa, qua dicit Deus, non se nomine JEHOVA patriarchis fuisse cognitum, siquidem designatur eo proprie ens potens atque

fidele

fidele ad servanda promissa, neque dum tamen data posteritati eorum de possessione terræ Canaan fides, fuerat impleta. Ita Deus asciscit titulum Dei Christianorum & eos peculiari ratione *suum* appellitat populum, quia sub novo testamento demum prophetarum vaticinia misso in mundum Messia complemento comprobavit. Peculiari adhuc respectu, secundum Cocceji discipulos, hæc ipsa gaudet formula. Judæos regebant LXX Seniores, inter quos Mosis divisus erat spiritus. Hi tutores erant veteris populi, *usque ad præfinitum tempus a Patre, Gal. IV, 2.* Vocabantur *Dei*, quoniam *ad hos sermo Dei erat factus, Ioh. X, 35.* & *oracula pronunciabant super terrā, Hebr. XII, 25.* Sed cum venisset Jesus Christus, *Deus manifestatus in carne*, regnum eorum, qui deorum gerebant nomen, finivit, mortuique sunt, ut reliqui homines, *Ps. LXXXII, 6. 7.* confer locum *Ps. XCVII, 7.* allegatum ab apostolo ad *Hebr. I, 6.* ubi Elohim, hoc est, Judæorum magistratus adorare primogenitum jubet Deus. Videsis etiam Es. IX, 3. 6. Ac proinde formula: *ero eis in Deum*, id efficit, regnaturū Dominū sub evangelio per semetipsum, *Jesum Christum regem ecclesiæ non habiturū socium*, nec fore sive in cœlo sive in terra Deum alium præter Patrem, aut Dominum alium, præter Jesum Christum, 1. Cor. VIII, 5. 6. IV: *& non docebit ultra vir proximum suum, dicendo, cognoscite Dominum. Nam omnes ipsi cognoscent me a minimo usque ad maximum.* Successores Mosis *clavem* tenebant *cognitionis*, sedebant in illius cathedra, hos adire oportebat, si qui illustrari sensum legis intelligereque cupiebant, quid vellent sibi tot umbræ & figuræ, *Deut. XVII, 8. Mal. II, 7.* Verum enim vero ut filii Dei passiones & gloria clavis sunt omnium prophetiarum, *Luc. XXIV, 25-32.* minimi jam fidelium N. T. divina hac clave gaudent, postquam sciunt omnes, Jesum Christum esse *conceptum a S. Spiritu, esse natum ex Maria virgine* &c. Hic est ille Spiritus, quem Deus promisit velle se effundere in servos servasque sine ætatis alteriusque conditionis discrimine, *Joel II, 29.* Dum ergo S. Spiritus unctionem fideles accepere omnes, omnesque cognoverunt omnia, nempe veritates ad salutem necessarias, *1. Joh. II, 20. 27*, verbumque evangelii prope ipsis est *in ore & corde Rom. X, 4-8*; tantum abest, ut pædagogo opus habeant, ut potius tyrannica agendi ratio, omnes decisiones suas sub pœna anathematis credi postulans, antichristi sit character *1. Joh. II, 18. 19.* V beneficium est *remissio peccatorum.* Dum Autor propriam

priam fidelibus Nov. Test. facit hanc gratiam, non negat, sanctos ante Messiæ adventum fuisse salvatos, vel simulac sunt defuncti, æternâ beatitudinem adeptos. Jesus Christus idem est heri, hodie & in secula, ejusque redemtio infiniti valoris est; sed non semper æque clare ea fuit cognita, neq; etiam tanta vi operata est in animos hominum. Jam tum vidimus, quod ob idololatriam vitulo aureo perpetratam, ceremoniarum onus Deus veteri testamento addiderit: Apostolo diserte istud affirmante *Gal. III, 16.* legemque hanc appellante *ministerium condemnationis 2. Cor. III, 9.* Cum enim sancita fuerit ad puniendos ob grande crimen Israelitas, neq; tamen purificare posset conscientiam sanguis taurorum hircorumve; universus ille sacrificiorum apparatus nil istis proderat, nisi ut meruisse se Dei iram, & nondum (quoniam novis quotidie opus erat oblationibus) expiata peccata esse recolerent. Hinc Bodaan hanc promissionem ita παραφράζει: *remittam iniquitates illorum*, hoc est, *liberabo eos gravi ceremoniarum jugo cum legis maledictionibus conjunctarum, imposito iis in Sinai propter rebellionem, & ut meminerint, non factam esse expiationem peccatorum eorum.* Hoc fundamento nititur celebris illa distinctio inter ἄφεσιν & πάρεσιν. Ἄφεσις ex mente theologorum hypotheses autoris sequentium, *remissionem* notat *absolutam* integrumque lytrum supponit; cum contra πάρεσις dicatur de indulgentia, qua in debitorem utimur, dum rebus eum suis tranquillum gaudere permittimus, quasi solvisset, modo bona fide confiteatur debitum, creditoremque grati animi cultu veneretur.

Demonstrato postea usu hujus systematis in intelligenda rectius Scriptura, dataque eum in finem epistolarum ad Ebræos, Romanos & Galatas Analysi, nonnulla consilia tractandi studii theologici subjicit, damnato simpliciter usu philosophiæ scholasticæ, quæ, ejus judicio, nonnisi vocabula habet nihil significantia, neminiq; utilis est, nisi qui monachorū ac Romanæ Ecclesiæ doctorū scripta volent legere. Non idem de philosophia censet Cartesii, quam credit excolendo ingenio idoneam; cavendum tamen esse monens, ne duces sumantur *Pseudocartesiani*, quibus bene cum Hobbesio & Spinosa convenit, religionemq; omnem destruere decretū est; renunciari potius oportere omnibus *speculationibus metaphysicis*, quatenus Christianis veritatibus *adversæ* sunt. Ut adeo optimum sit *consilium*, cognoscendo *stylo* & sermoni Scripturæ Sacræ, illique, quo Deus ibi agit cum hominibus, modo incumbere solicite.

Ut prodesset ecclesiæ Amstelodamensi, Bodaanus hunc susceperat laborem. Initio nonnisi homilia erat de professione fidei, quam quotannis die Jovis ante pascha Belgicæ faciunt ecclesiæ: sed crevit præter opinionem sciagraphia ista, & si vita autori fuisset prorogata, amplum inde efformasset theologiæ corpus; siquidem, quanquam nihil fere nisi initium nos habemus, ultra octoginta tamen plagulas conficiunt partes duæ & præfationes. Agitur parte prima de Deo, Scriptura, SS. Trinitate, attributis Dei ac decretis, quæ quidem ordine eo autor mente concepit, quo Scriptura revelavit; facit itaque a creatione initium, finem in signis, quæ primum secundumq; Christi adventum præcedere voluit. Parte secunda ordine ostendere executionem horum decretorum statuerat: sed ultra doctrinam de Mediatore non processerat, cum mors pias hasce occupationes interrupit. *Ejusdem* tamen amici secundam hanc quantumlibet imperfectam partem curarunt imprimi, & sane utraque pars excepta applausu tanto fuit, ut brevi temporis intervallo hic liber bis editus fuerit. Eodem *volumine tres ejusdem autoris habentur sermones, primus* de resurrectione duorum illorum testium, Apoc. XI, 11. reliqui de officiis ministrorum evangelii, super Ezech. XLIV, 23. 24. & 1. Petr. IV, 11.

BARTHOLOMÆI CRASSI NEAPOLITANI de Planuræ Dominis Elogia & Carmina.

Neapoli, apud Salvatorem Castaldum, 1684, in 4.

QUemadmodum illustris Autoris hujusce Parens, cum juvenilem adhuc dum ætatem ageret, Musas amœniores colebat fervide, ita & ipse genium non degenerem indeptus, paterna vestigia presse legit hactenus, eruditæque adolescentiæ egregia edidit specimina, Elogia scilicet, seu, ut alias appellari solent, Inscriptiones, argutum scribendi genus, & Carmina, ab ipso veluti Apolline dictitata. Fuit autem unice, hoc quidem in opusculo, occupatus in celebrandis Heroibus, Regibus nempe ac magnanimis Ducibus, iisque qua mortuis, qua adhuc superstitibus, qui invicta animi fortitudine, armorumque felicitate per totum orbem inclaruerunt. Exhibentur itaque primo loco *Christiani Orbis Trophæa* seu *Vienna Triumphans*, ubi Johannes

III Poloniæ Rex, tanquam Viennæ a Turcis obsessæ liberator, & Innocentius XI Pontif. Max. quem nummos sine numero in bellum Anti-Turcicum impendisse autor dicit, elogiis; elegidiis vero præter Regem Poloniæ jam laudatum, primogenitus ejus Princepsque Serenissimus, Jacobus Sobieskus; Ernestus Comes de Starenberg, tanquam præstantissimus Viennæ defensor; Carolus Lotharingiæ Dux, tanquam Cæsarei Exercitus contra Turcas supremus moderator, &, cui hoc ipsum quoque opusculum dedicatum est, Leopoldus Cæsar Augustus tanquam triumphator, exornantur. Sequuntur *Bellica præstantissimorum Ducum*, & quidem tam barbarorum, quam Christianorum, *monumenta & elogia*; & tertio denique loco *carmina diversa*, qua sacra, qua profana, seu epigrammata, vividum ubique felixque Autoris ingenium ostentantia, quibus & epigramma Josephi Barberii in laudem Autoris annectitur.

TRAITE' DU CORPS ET DU SANG DU Seigneur, &c. i. e.

De Corpore & Sanguine Domini Liber, Latine conscriptus ante octingentos annos a Ratramno seu Bertramo Presbytero, Monacho Abbatiæ Corbejensis; Gallice versus, cum Notis.

Paris. apud Viduam Edm. Martini & Joh. Boudotium 1686, in 12.

DIversissima nuper apud Pontificios fata habuerunt *Ratramnus* & *Prædestinatus*. Hunc enim, cum orthodoxus huc usque, apud Jesuitas præsertim, audivisset, eoque nomine in Bibliothecæ PP. (Lugduni a. 1672 editæ) Tomo XXVII locum sortitus esset, orthodoxorum albo expungendum esse, peculiari scripto (prolixius imposterum memorando) censuit *Seraphinus Piccinardus*. Illum contra ab heterodoxias infamia, qua apud transsubstantiationis *patronos* hactenus laboraverat, magno molimine vindicavit *operis* hujus editor, *Jacobus Boileau*, Facult. Theol. Paris. Doctor & Socius Sorbonicus, nec non Metropolitanæ Ecclesiæ Senonensis Decanus, cujus & in Actis

1682, pag. 331. A. 1684. pag. 172. & A. 1685. pag. 259. 367. mentionem injecimus.

Equidem *Ratramni de corpore & sanguine Domini librum, jussu Caroli Calvi Imperatoris seculo nono conscriptum*, Sigebertus Gemblacensis & Johannes Trithemius ceu placitis Ecclesiæ Catholicæ convenientissimum laudaverant. Imo anno adhuc 1526 Johannes Fischerus Episcopus Roffensis, cum Johanni Oecolampadio suos *de Sacramento Eucharistiæ* libros opponeret, inter ὁμοψήφες *Paschasii Ratberti*, (quem Transsubstantiationis parentem esse, communis Reformatorum sententia est,) Ratramnum recensuerat. At, cum anno 1532 Coloniæ typis fuisset exscriptus, qui usque dum solius calami beneficio superstes fuerat, editionemque curassent Protestantes, ac in suis contra Transsubstantiationem disputationibus creberrime testem illum vocarent, suspicio Pontificiis subnata fuit, *abortum* hunc esse *Oecolampadii*, qui sub illustri Ratramni nomine virus suum, quo occultius, eo perniciosius spargere voluisset. Hinc a Censoribus Tridentinis inter libros prohibitos relatus, & a Sixto Senensi, Claudio Espençæo, Claudio de Saintes, Clemente VIII. R. P. Bellarmino, Quiroga, Sandovallio, Alano Cardinalibus, pro supposititio ac *pernicioso* agnitus fuit.

Longe mitius de eo senserunt anno 1571 Doctores Lovanienses, quos *Theologos Duacenses* vulgo dicunt, quique tum Indicem expurgatorium conficiebant. Tolerandum quippe decreverunt, modo duriores quædam illius phrases *corrigerentur*; non scalpello scilicet, sed clariori interpretatione, prout quidem mentem illorum, post JacobumGretserum, exponit Autor noster. Horumque sententiam certatim suam fecerunt Gregorius de Valentia, Jacobus Gretserus, Antonius Possevinus, Nicolaus Roméus.

Postquam vero ex non uno Codice Manuscripto abunde constitit, opusculum hoc ætatem nequaquam mentiri, nondum tamen autori illius æquiori fortuna uti licuit. Neque enim Cardinalis Perronius ipsum Ratramnum cum hoc suo fœtu hæreseos postulare veritus est; quemadmodum jam dudum Genebrardus in Chronico Ratramnum inter hæreticos seculi noni, (nec minus tamen ad annum 1215 inter Transsubstantiationis hyperaspistas,) retulerat. Idem judicium fuit Anonymi illius, quem Cellotius Jesuita a. 1655 cum no-

tis

tis vulgavit, dum *Ratramnum contra Paschasium Ratbertum scripsisse*, autor est. Id quod tamen impune non tulit. Boileau enim indignum fuisse pronuntiat, qui tot tantisque commentariis stipatus publicæ luci datus fuerit.

Alii famæ Ratramni parcendum rati, hunc de *corpore & sanguine Domini* librum, non a Calvinianis quidem, a priscis tamen, quos Pontificii putant, hæresiarchis Ratramno suppositum fuisse conjecerunt. Nimirum Petrus de Marca, (Epistola Kalendis Januariis anno 1657 data ad Lucam Dacherium, frontiq; tomi II *Spicilegii* præfixa,) contendit, a coætaneo Ratramni, *Johanne Scoto Erigena* compilatum, meritoque damnatum in Concilio Vercellensi sub Leone IX, & combustum in Concilio Romano, Nicolao II Pontifice, cum a Berengarii sequacibus sub Scoti nomine allegaretur. Duobus autem seculis recentiorem esse, authoremque habuisse Berengarium hujusve asseclas, opinatus est *Pater Parisiensis*, Canonicus Regul. S. August. & Professor Theologus Abbatiæ S. Genovevæ.

Authoritatem tantorum virorum fraudi fuisse cæteris Pontificiorum *Theologis, ut cæco impetu in libri hujus condemnationem consentirent*, observat Boileau, qui post Dominum de Sainteboeuve, Johannemq; Mabillonium, & *genuinum Ratramni fœtum*, & *Ecclesiæ Romanæ dogmatibus non adversum* esse, persuasissimus videri cupit. Cum ergo non dubitaret, multum ad odium, quo suæ communionis homines in opusculum illud flagrarunt, contulisse Versiones Gallicas annis 1558, 1600, & 1672, editas, in quibus (si Autori nostro fides,) a Calvinianis editoribus sana mentis suæ sensa Calvinianis formulis eloqui coactus fuit Ratramnus; operæ se pretium facturum credidit, si novam & magis fidam versionem vernaculam adornaret, publicique juris faceret, una cum ipso Latino archetypo, correcto ad apographum cum cura & fide exscriptum a Joh. Mabillonio ex codice manuscripto Abbatiæ Lobiensis, quem octingentorum annorum esse doctissimus ille Benedictinus judicaverat, *Præfat. P. II. Sec. IV. Actorum Benedictinorum pag. 45. §. 83.* Varias Lectiones editionum veterum in marginem rejecit; totumque opusculum in Paragraphos CII distinxit.

Præmittitur præfatio, subjiciuntur annotationes. Utrobique Editor scopum & mentem Patris hujus clariorem reddere studet, asseritque

Paschasium & Ratramnum non inter se invicem, nec contra eosdem, sed contra plane diversos pugnasse in suis, quos singuli ediderunt, *de corpore & sanguine Domini* libris. Illum habuisse adversarios, *qui nil præter figuras*; hunc, qui *nullas prorsus figuras* in Eucharistia dari, statuerint. Ideoque, quum Ratramnus ex professo refutet dicentes, *nulla sub figura, nulla sub obvelatione Sacramentum fieri*, contra vero affirmet, *non in veritate, sed in mysterio corpus Domini in S. Cœna tradi*; ex locis parallelis tum ipsiusmet, tum Paschasii aliorumque Scriptorum, qui apertius Transsubstantiationi favent, contendit, Ratramno *veritatem* dici non præsentiam realem, sed manifestationem substantiæ sensibilem; *velum* autem vel *figuram* eidem nihil aliud esse, quam accidentia panis transsubstantiati, sub quibus lateat corpus Christi, nec sine illo velo ore accipi queat.

Cæterum, quum singulis fere paginis summa illa concordia Paschasii & Ratramni observanda proponatur, non possumus non meminisse, hujus *de Nativitate Christi* librum a Paschasio fuisse impugnatum, qua de re fusius egit (quem *Anno 1682. pag. 213.* produximus,) F. Natalis Alexander, *Selectorum historiæ Ecclesiasticæ capitum Seculo IX, & X. Diss. XIII.* ubi & Ratramni opera recenset, e quibus ad nostras oras vix alia allata sunt, quam libri duo *de Prædestinatione* a Mauguino anno 1651 publicati, & libri quatuor *de Refutatione Græcorum*, quorum editionem Lucæ Dacherio debemus.

Id denique adjicere liceat, haberi inter Codices Bibliothecæ nostræ Academiæ manuscriptos, *Ratramni Epistolam ad Rimbertum Presbyterum de Cynocephalis, an ex stirpe Adæ sint progeniti, an animas bestiarum habeant*, clarissimo Fellero nostro memoratam *Catalogi* pag. 125.

DIALOGUES ENTRE PHOTIN ET Irenée sur le dessein de la Reunion des Religions &c.

id est:

id est:

Dialogi inter Photinum & Irenæum de negotio Reunionis Religionum, & de quæstione: An liceat pœnis aut præmiis uti ad convertendos hæreticos. Pars prima & secunda.

Moguntiæ, 1685, in 12.

QUemadmodum belli tempore pacis consilia non plane abjicienda sunt, ita non defuerunt, qui de pace Ecclesiis Christianis acriter inter se concertantibus reddenda fuerunt solliciti. Nolumus nunc catalogum texere omnium ac singulorum hoc nomine susceptorum congressuum, nec recensere illos, qui bellorum quasi pertæsi, positis tantisper armis, Christiano orbi pacem eamque veram ac certam polliceri non dubitarunt. Omnis videlicet superioris non minus ac *præsentis seculi historia, plena est consiliorum de pace restituenda. Nec dubium est, quin successus sortitura sint exoptatos*, dummodo eadem omnibus, quotquot dissident, luberet agere pietate dicam an dexteritate. Certe *Johannes le Sueur* optime rei Christianæ consulit, quando *Historiæ Ecclesiastico-Civili*, Gallico concinnatæ idiomate, ad tempora Nicæni Concilii protractæ, Epitomen doctrinæ Christianæ subjungit, quæ ad illam usque ætatem viguerit recepta. Hac proposita ostendit brevissimis, quam longe Ecclesia Romana hodierna ab avita illa Christiana recesserit. Dehinc concludit, cum tanta fidei & morum ætatis utriusque difformitas vera ac unica dissidiorum Christianos inter exortorum fuerit causa, non aliud superare pacis redintegrandæ medium, quam si Ecclesia universa eandem induat faciem, qua primitiva illa se nobis sistit conspiciendam. Ita neminem habiturum, quod de injustitia juste conqueratur. Nos litem hanc nostram facere haud immerito veremur, non tamen ingratum fore lectori arbitramur, si quæ Dialogistæ præsentes de nova Religionum unione publicæ exposuerunt luci tametsi serius paulo, & postquam consilia illa pacifica in atrocem persecutionem *in Gallia* desierunt, paucis recenseamus. Occasionem scripti *haud difficulter* conjicit unusquisque, quia neminem, quæ de *hac* causa in Galliis annis ab

abhinc bene multis gesta sunt, fugere possunt. Partes Dialogorum sunt duæ, quarum utraque sex absolvitur Dialogis.

Dialogo I. Irenæus pacem suadet ceu rationem Ecclesias Gallorum Reformatas ab interitu imminente (nondum enim prodeunte hoc scripto gravissimæ cœperant persecutiones) salvas præstandi ac incolumes, allegata hanc in sententiam formula pacis ineundæ, per omnes provincias sparsa. Contradicit Photinus, & natalibus schismatum excussis, cum Paulo veritatem esse sequendam & caritatem, h. e. caritatem veritati non adversam pronunciat, & ad hanc regulam pacem a Gallis hactenus propinatam examinans, pie desiderari unionem legitimam sed frustra expectari contendit.

Dialogo II. probat Photinus, *fœdus a Papistis* oblatum suspectum esse debere, cum pacem exhibentes adversarii, *fidem hæreticis* datam, licet juramento fuerit firmata, juste rescindi posse publice profiteantur, & medias inter pacis consultationes flammas vomant ac ignes, nec persequi Ecclesias Protestantium destiterint unquam, nisi coacti. *Rationes Irenæi contrarias refellit Photinus, & exemplis* domesticis ex Francicis Annalibus depromtis demonstrat, non *aliud* pacis prætextu Pontificios quærere, quam ut Reformati juribus omnibus volentes excidant, quibus postmodum destituti vel nolentes cœtui Papistarum aggregentur.

Dial. III. impossibilem esse Religionum unionem declarat & imprimis ex Francicarum & Germanicarum rerum monumentis idipsum evincere nititur. Hoc insuper urget, non potuisse hactenus Lutheranos, Reformatos & Arminianos fœdere jungi sociali, qui tamen, ipso judice, conveniant in omnibus, quæ ad fidem, aut ad mores, si essentiam spectes & fundamentum, pertineant, licet cœtus unus altero sit purior. Disserit de colloquiis ad pacem revocandam inter Lutheranos & Reformatos, inter hos & Remonstrantes habitis, at successu plane nullo. In quo cum historia ipsi suffragetur, nos contradicentes non habet. Sed negamus, culpa nostratium accidisse, quod huc usque vivamus discordes. Æqui certe rerum arbitri aliter pronunciabunt. Dicit porro de colloquiis variis, & hunc modum insufficientem plane deprehendi ad pacem in Ecclesias reducendam affirmat. Nec Protestantium Ministros monere prætermittit, ut rerum suarum satagant, & Colloquia hujusmodi periculi plenissima devi-

devitent. Exemplum omni quasi exceptione majus allegat colloquium Dn. Claudii cum Episcopo Meldensi, & Ministri cujusdam meminit, qui interrogatus, cur ipse & socii cum Episcopis de Religionis unione colloqui renuerent, responderit: *quia hæc colloquia frustranea fore non ignoramus. Rex vobis Catholicis (decreto peculiari, ad quod non semel a Collocutoribus provocatur) interdixit, ne Religionem amplectamini nostram. Quod si ergo vestros convicerimus Episcopos, neque vobis neque illis liberum erit secundum conscientiæ præscriptum agere. Tollantur hujusmodi interdicta, neque nos vobis colloquium petentibus sentietis adversos.*

Dial. IV. pluribus de Colloquiis verba facit, & de colloquiis generalibus mentem suam exponit, ostendendo, infausta eadem extitisse semper iis, qui eodem quamvis jure, non tamen viribus congressi fuerint paribus. Nec majoribus feliciores fore posteros, recentiorum temporum comprobat eventibus, trinis præterea allegatis rationibus, quæ omnem Colloquii liberi expectationem animis ejiciant, *auctoritate Papæ, zelo Regis pro Religione Romana, & judicio fidei ac controversiarum, quod Episcopi sibi arrogent.*

Dial. V. de Conciliis agit, eorumque fata æque infelicia esse ad componenda in Ecclesiis dissidia, multis evincit. Conciliorum brevem conficit enumerationem, ita tamen ut potiorum saltim meminisse juvet, quæ in Ecclesia Christiana olim, vel non ita pridem fuerunt celebrata, videlicet Hierosolymitani, Nicæni, Constantinopolitani I, Ephesini, Chalcedonensis, Constantinopolitani II & III, Tyrii, Antiocheni, Ariminensis, Ephesini II & III, Constantinopol. IV, Nicæni II, Francofurtensis, Lugdunensis, Ferrariensis, Basileensis, Pisani, Tridentini, & Synodi, quam vocant, Dordracenæ.

Dial. VI. easdem causas memorat, Concilium liberum, vel nationale, vel œcumenicum impedientes, quas Dial. IV. colloquio ab Irenæo proposito opposuerat, non omissis difficultatibus aliis negotio huic obstantibus. Examinat quoque Episcopi Tinensis consilia pacis per omnem Germaniam nuper disseminata, & fraudem non unam sat prudenter ab ipso celatam detegit. Et quamvis Irenæus allaboret conatu magno, ut Concilii formam præscribat, quod neutri dissidentium obesse possit, subscribere tamen sententiæ ejus

 verto-

veretur Photinus, quod innumera ubivis optatum spei hujus exitum remoratura sint obstacula.

Dial. VII. qui Partis secundæ primus est, argumentum colloquendi ut suppetat uberius, Irenæus bina producit scripta, alterum: *Epistolam quorundam Protestantium Pacificorum de negotio Reunionis Religionum ad Congregationem Cleri Gallicani &c.* alterum: Discursum succinctum *Dn. Jurieu*, præmissum Præjudiciis legitimis contra Papismum (enarratis a nobis anno 1685 M. Novembri) cui titulus: *Consilium ad Protestantes Europæ, tum Augustanæ tum Helveticæ Confessioni addictos*. Cumque de iis dixissent erudite, ad priores regrediuntur operas, & modos unionis quatuor examini subjiciunt. Primus est *tolerantiæ mutuæ*, quam Deistæ (les Espris fors) suadent; alter *expositionis*, cujus dux & auctor primarius reputatur Episcopus Meldensis Bossuetus, quem sequuntur pacificatores, ut audiunt, reliqui; tertius *relaxationis*, quam eligunt novi Reformatores, de jure suo remittendum aliquid esse hortantes, quos inter eminere creditur Auctor libri hoc insigniti titulo: *Media certa & honesta pro conversione omnium hæreticorum* &c. (a nobis recensiti M. Octobr. 1682, pag. 310.) quartus denique *conversionis*, cui applaudunt conversores, quibus Papistarum plerique annumerari debent, ductoribus gaudentes Archiepiscopo Parisiensi, P. la Chaise, & Dn. Pelisson. Inter has pacificandi rationes primam & ultimam ad concordiam recuperandam nequaquam conducere, rem ipsam edisserere affirmat Photinus.

Dial. VIII. prolixius de religionum *tolerantia* loquitur, nunquam a Romano-Catholicis expectanda, & male a Reformatis nonnullis propugnata. Ex multis nominat quendam *Duisseau* Ministrum Salmuriensem, qui libro, *de Reunione Christianismi*, probare ausus sit, omnes Christianos eadem communione frui debere, non obstante sententiarū diversitate, & alios quosdam, quib9 tamen mascule contradicit. Postea quæstionem decidit: *an Concilium Tridentinum in Gallia sit receptum?* adstruens, venerari omnino Gallos Concilium Tridentinum, ceu universalem fidei normam ac regulam, etsi, ad disciplinam Ecclesiasticam quod attinet, in aliquibus ab eo recedant. Progreditur ad detegenda quamplurima, quibus scatet Pontificiorum Religio, tam detestanda, ut a Reformatis plane nequeant tolerari.

Dial. IX. adversus Meldensem pugnat Episcopum, qui *expositionem* suadet, ut videlicet, quemadmodum ipse prætendit, dissipentur ideæ falsæ Religionis Romanæ, quæ a Ministris Reformatarum Ecclesiarum depingi soleant. Sed alias latere causas, easque longe veriores Photinus subodoratur: studere nimirum Pontificios expositione malefida persuadere, partim aliam plane doctrinæ Catholico-Romanæ esse faciem, quam quæ vulgo mentibus impressa hæreat, ut eo facilius societati ipsorum inseri se patiantur Reformati; partim superstitiones atque errores Ecclesiæ Romanæ corrigere, & nullo sentiente reformare.

Dial. X. de *relaxatione* quædam profert. Hanc distinguit in *condescensum* & *reformationem*. Neutram harum specierum ad promovendum reunionis negotium quicquam conducere posse evincit. Præsertim reformationem rejicit, utpote sibi suisque Ecclesiis minus necessariam, Romano-Catholicis vero impossibilem. Neque solam Gallicanam Ecclesiam reformationi talismodi sufficere, quæ pacem *generet firmam atque salutarem*, abunde *demonstrat. Finem* dicendi *facturus Epistolam Protestantium* Pacificorum censuræ *submittit.*

Dial. XI. de *conversione* disserit, quæ etsi non maximam, potissimam tamen, si vel solum inspiciamus titulum, hujus scripti absolvit partem. Duo observanda docet Conversuris, prius, ne decipiantur ipsi, de Religione, qua imbuere laborant alios, sententiam laturi; alterum, ut mediis non nisi legitimis, doctrina & persuasione, ad avocandos ab erroribus homines utantur. His positis de quæstione disquiritur, inter B. Auctorem Novorum Reip. literariæ, & A. de L. R. Auctorem Ephemeridum Eruditorum Parisiis publicatarum disceptata: *an pœnis aut præmiis uti liceat ad convertendos hæreticos?* Assentitur Photinus B. qui irregularem dixerat conversionem Regis Norwegiæ Olai, de qua dubitetur merito, an vere paganismum ex animis ejecerit, quamvis A. de L. R. rationibus non paucis contra ipsum dimicaverit. Ne vero nulla ratione motus ad castra B. transiisse credatur, exemplis Christi, Apostolorum & doctorum primitivæ Ecclesiæ, assertis universorum ac singulorum perspicuis, & argumentis ex ratione & æquitate depromtis idem it probatum.

Dial. XII. objectiones amolitur, & cum alias inter Augustini auctoritate fuisset pugnatum, Donatistarum Annales paucis contexit, in-

justitiæ Papistas Reformatorum in Gallia persecutores accusat, & censuram libri *Media certa* &c. cujus mentionem jamtum fecimus, subjungit.

Relatio de insignibus novi cujusdam speculi ustorii effectibus, Communicata a D. T. in Litteris ad N.

DE speculo ustorio, quod non ita pridem hic in Lusatia confici curavi, sequentia accipe.

I. Ejus simile hactenus confectum non est. Nam & magnitudine ingens illud, quod Parisiis certo ære spectandum exponitur, cujusque mensuram inde mecum huc tuli, tribus pene octavis ulnæ Lipsicæ exsuperat. Harum fere tres continet arcus *speculi mei maximus*; & ex lamina cuprea constat vix duplo crassiori, dorso cultro communis, indeque facile de loco in locum transferri, usibusque suis disponi potest; cum cætera (quæ quidem mihi videre contigit) grandiora & producendis insignioribus effectibus idonea, ex massa diversorum metallorum fusa, mole sua & gravitate minus sint tractabilia. Ipsa speculi constructio, quæ circa alia ejus magnitudinis immensi foret & incredibilis laboris, ob artificia singularia a me inventa, unius hominis opera facilime brevique temporis spatio absolvi potest.

II. Adeo exactæ est polituræ, ut quævis objecta accuratissime, & pro diverso situ suo, horizontali, perpendiculari &c. mire transformata insolitaque magnitudine referat: ex. c. pusionem, ingentis viri, caput aliudve membrum monstrosæ magnitudinis specie. Oculo propius ipsi speculo admoto, quam est foci ab hoc distantia, objecta omnia intra speculum tanquam remotissima, erecto situ conspiciuntur; at eodem ultra foci distantiam a speculo remoto, eadem omnia extra speculum inversa apparent: & quia focus duabus ulnis a speculo distat, non sine voluptate videre est objecta distinctissime velut in aere pensilia: ita ut strictum versus speculum gladium, ludibriorum hujusmodi opticorum ignarus spectator, sibi in faciem improviso impingentem, subito sed vano terrore experiatur.

III. Vis speculi hujus caustica ejus potentiæ est, ut vel Chymicis, quibus tamen præcipue cognitæ sunt ignis vires, nisi propriis oculis, experimentum capiant, vix effectuum horum fidem facturus sis. Nam

1. admotum foco speculi lignum momento flammam concipit, quam ne ventus quidem valentior facile extinguat.

2. aqua intra vasculum figlinum ei applicatum extemplo effervescit, ut ova injecta statim fiant edulia: retento ibidem parumper vasculo, aqua omnis evaporat.

3 massa stanni plumbive, tres pollices crassa, simulac foco admovetur, guttatim liquescere, pauloque ibi detenta continue fluere incipit, donec spatio 2 aut 3 minutorum plane perterebretur.

4 lamina ferrea aut chalybea foco admota, in aversa a speculo superficie, qua parte focum contingit, illico candescere conspicitur, pauloque post in foramina dehiscit: quorum tria intra sex minuta horaria memini me laminæ inussisse. Nec minus

5 cuprum, argentum &c. foco admota colliquescunt, cujus experiendi causa diversæ speciei monetas adhibui; ex quibus unciali (Reichsthaler) Saxonico idem, quod laminæ supra memoratæ, intra quinque aut sex minuta contigit.

6 quæ liquefactioni obnoxia non sunt, ut lapides, lateres &c. brevi *instar ferri igniti candefiunt.*

7 ardosia e vestigio candescit, & intra pauca minuta in vitrum nigrum non inelegans transmutatur: cujus si pars aliqua candescens forcipula prehensa detrahatur, in fila vitrea simul diducitur.

8 tegulæ, intensissimum ignis æstum alias perpessæ, exigui temporis lapsu in vitrum flavum deliquescunt; quemadmodum &

9 testæ ex ollis non solum probe percoctis, sed multo etiam ignis admoti usu duratis, in vitrum nigro-flavum.

10 pumex, montium, ut volunt, ignivomorum in officinis ustus solari hoc igne in vitrum candidum & pellucidum funditur.

11 crucibuli solidissimi pars foco apposita, *intra* 8 *minuta* in vitrum conflata est. Sunt etiam mihi

12 ossa in vitrum aliquod opacum; & gleba ex terra excisa in flavum aut subviride vitrum mutata.

Notabis vero, hæc omnia experimenta exeunte Augusto & Septembri a me tentata & perfecta fuisse: quo tempore notum est, Solem non ejus *energiæ* esse, atque cum circa cardinem æstivum *altissimus* nobis *incedit*; quo tempore mihi longe adhuc *præstantiores* effectus polliceor: quanquam ex his etiam *liquido constet*, non alium ejusdem virtutis & efficaciæ ignem nobis suppetere. Essent

Essent adhuc alia hujus argumenti in promtu, commemoratu non indigna; e quibus hoc unum subjungo: tentatum etiam a me effectum concentratorum hoc speculo radiorum lunæ plenæ, in maxima sua altitudine existentis; at nihil quicquam caloris, lucis tamen non exiguum augmentum deprehensum.

EMANUELIS KÖNIG, PHILOS. ET MED. Basil. Regnum Minerale, &c.

Basileæ, sumptibus & typis Eman. & Joh. Georgii König, 1686, in 4.

QUam laudem ex editione Regni animalis mense Aug. 1683. in Actis nostris recensiti, consecutus Clar. Auctor est, eam non minori jure ex præsentis libri evulgatione tuebitur. Magna enim rerum varietate gravis est, ita ut quicquid singularium virium ex regno minerali peti in medicamina solet, id hic indigitatum curiosus Lector inveniat. Liber autem ipse in IV sectiones, hæque in diversa capita dividuntur. Sectio I. agit de regni mineralis nomine, differentiis, ortu, nutritione, vita & partibus. Quinque istis, quibus constat, capitibus denominationis rationem, tum metallorum generationem, quam per analogiam cum vegetabili & animali regno, mediante ovo quodam imperfecto contingere autumat, fusius perquirit. Hinc augmentationem, ut continuatam generationem prosequitur, ac mineralibus organa sive partes analogice tales ad nutritionem necessarias attribuit, radicem nempe, corticem, substantiam ipsam, ac vasa. Quibus præmissis sectionem II. aggreditur, ubi de metallis veris 6. capita proponens, Solem, Lunam, Martem, Venerem, Jovem & Saturnum juxta particularum pororumque configurationem, differentias, & nobiliora inde præparata pervestigat. Mercurium vero numero verorum metallorum eximit, quod hic nec ductilis sit, nec fluat in igne, sed in halitum abeat. Nihilominus hunc, ut & antimonium, tanquam metalla spuria, attentius considerat, quibus affine corpus cinnabarim statim subjungit, ac ultimo capite de bismutho, auripigmento, arsenico, cadmia, sandaracha & zinco eodem respectu agit, eandem methodum, qua in metallorum verorum descriptione usus est, & hic, & in sequenti Sect. III observans,

vans, ubi de lapidibus, eorumque natura, ortu, generatione, differentiis, tribus prioribus capitibus tractat. Hinc lapidum pretiosorum minorum sive gemmarum examen instituit, & a revelato modo, quo gemmæ artis ope parantur, declarare nititur productionem earundem naturalem. Sistit vero adamantem, rubinum, granatum, hyacinthum, saphirum, smaragdum, chrysolitum, topazium, turcoidem, bufonium, opalum, oculum mundi, oculumque catti, de quo ultimo memorat, quod Indi ipsum maxime æstiment, persuasione ducti, ejus qui hanc gemmam possideat, non posse facultates imminui, sed indies incrementum sumere. Porro lapides pretiosos majores crystallum, jaspidem, heliotropium, malachitem, prassium, nephriticum, achatem, onycha, calcedonium, carneolum, phengitem, amethystum, juxta colores potissimum & vires describit; ac mox lapides minus pretiosos minores, magnetem, hæmatitem, smiridem, schistum, lazuli lapidem, Armenum lipim, astroitem, lapidem Judaicum, belemnitem, morochtum, ætitem, ostracitem pari ratione exponit. *Inde autem procedit ad majores lapides ignobiles*, tum duros, saxum, silicem, pyritem, cotem, marmor: tum molliores, saxum calcarium, gypsum, lapidem Bononiensem, pumicem, tophum, asium, stalactitem, osteocollam, cornu fossile sive lithomargam albam, amianthum, lapidem specularem, & talcum. His omnibus corallia subnectit (utut in regno suo vegetabili inter plantas relata) quod duritie insigni prædita sint, atque ob sulphur nobile cum omnibus fere lapidibus virtute certent. Cæterum sectione IV mineralia media propositurus, ea dividit in salia, sulphura & terras, adeoque III. partes constituit, easque in diversa iterum capita dispescit. Præmissis vero generalibus de ortu & mixtione eorum, salia primo loco profert, eorumque insignem differentiam, quoad diacrisin non tantum insinuat, sed & requisita diversa velut menstrua, in quibus liquentur, & cum quibus ratione texturæ & compositionis conveniant, enumerat. Hinc de sale communi, sale gemmæ, nitro, borrace, vitriolo, alumine & sale armoniaco specialiter agit, ac parte II sulphura simili ratione explanat, considerando sulphur in specie, hinc succinum, asphaltum, gagatem, petroleum, carbonem fossilem, ambram gryseam & camphoram. Tandem parte III terras varias medicas explicat, albas ut Samiam, lac Lunæ, ter-

ram Melitensem, bolum album & Lignicensem, terram sigillatam Lemniam; mox rubras, ut terram Lemniam rubram, bolum Armenum, bolum Toccaviensem: inde luteas, ut terram Silesiacam sigillatam, ochramque e variis Europæ mineris metallicis erutam. Postea terras artificum enucleat, argillam, cretam, rubricam fabrilem, umbram & tripolim, appendicis loco acidularum & thermarum descriptionem curatam addens. Sic suspenso saltem pede percurrimus doctissimum tractatum, quem perlegisse curiosum Lectorem nunquam poterit pœnitere.

LIBRI NOVI.

Francisci VVilloughbeji de Historia Piscium libri IV. Oxon. 1686, in fol.

S. Clementis *Epistolæ duæ ad Corinthios.* Paulus Colomesius recensuit & notarum spicilegium adjecit. Accedunt Thomæ Brunonis *Dissertatio de* Therapeutis Philonis, & Epistolæ aliquot singulares. Londini 1687, in 8.

Novissima idea de Febribus & earundem cura, mechanicis rationibus suffulta, Aut. Jacobo Sylvio. Dublini 1686, in 8.

De ipsa Natura, sive libera in receptam Naturæ notionem Disquisitio; auctore *Roberto Boyle. Londini 1687, in 12.*

De NievvHervormde Anatomie, door Steph. Blanckaerd. t' Amsterdam, *1686, in 8.*

De Gereformeerde Geneeskonst, door H. Overkamp. t' Amsterdam 1686, in 4.

Rolandi Maresii Epistolarum Philologicarum libri II. *Lipsiæ* 1687, in 12.

Johannis Schmidii Commentarius in Prophetas Minores. Lipsiæ 1687, in 4.

Joh. Henr. Heideggeri in Viam Concordiæ Protestantium Ecclesiasticæ Manuductio. Amstelod. 1687, in 8.

Reflexions on Mr. Varillas's History of the Revolutions that have happned in Europe in matters of Religion; by G. Burnet. Amsterdam 1686, in 12.

Critique du Neuvieme livre de l' Histoire de Mr. Varillas &c. Traduite de l' Anglois de Mr. Burnet. a Amsterdam. 1686, in 12.

Medicina Mentis, sive Tentamen genuinæ Logicæ, in qua disseritur de Methodo detegendi incognitas Veritates: Medicina corporis, seu Cogitationes admodum probabiles de conservanda sanitate. Amstel. 1687, in 4.

Errata.

In Actis a. 1686, pag. 386. l. 20. lege *Cozzandus*, pag. 578. l. 16. lege Job. III, 21. pag. 579. l. 1. lege Ps. LVIII. 5. l. 2. lege Hos. VI. 8.

Præterea monendus es, Lector Benevole, figuras quas in Malphigii Operibus neglectas in nostro ad minimum exemplari, supra pag. 17. innuimus, reperiri integras in exemplaribus, quæ paucos ante dies, cum typis jam exscripta esset nostra illa de Operibus Malphigianis relatio, ad nos pervenerunt, adeoq; in hac omnium Malphigii operum editione plane nihil desiderari.

